MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS TEISĖS KATEDRA

GIEDRĖS BARTUSEVIČIŪTĖS
TARPTAUTINĖS TEISĖS PROGRAMA

TEISĖ SUSIJUNGTI SU ŠEIMA EUROPOS SĄJUNGOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas Prof. dr. L. Jakulevičienė

Vilnius, 2009

TURINYS

ĮVADAS....3
1. ŠEIMOS SUSIJUNGIMO SĄVOKOS REGLAMENTAVIMAS TARPTAUTINĖJE IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖJE....8
1.1. Šeimos susijungimo principo sąvoka ir jo istorinė raida....8
1.2. Teisę susijungti su šeima reglamentuojantys dokumentai....12
1.3. Šeimos sąvoka....15
2. TEISĖS SUSIJUNGTI SU ŠEIMA SUBJEKTAI....20
2.1. Europos Sąjungos piliečiai Europos Sąjungos viduje....20
2.2. Trečiųjų šalių piliečiai Europos Sąjungos viduje....26
3. ŠEIMOS SUSIJUNGIMO PROBLEMOS....35
3.1. Fiktyvios santuokos problema....35
3.2. Tos pačios lyties asmenų santuokos ir nesantuokinės partnerystės skirtingo reglamentavimo įvairiose valstybėse problema....39
3.3. Papildomą ir laikiną apsaugą gavusių asmenų šeimos susijungimo problemos....44
3.4. Reikalavimo, kad būtų išgyventas dviejų metų laikotarpis Lietuvos Respublikoje, problema....47
IŠVADOS....51
LITERATŪROS SĄRAŠAS....53
SANTRAUKA....59
SUMMARY....60

ĮVADAS

Nors tiesioginio teisės į šeimos susijungimą principo pagrindiniai žmogaus teisių tarptautiniai dokumentai ir neskelbia, ši teisė yra susijusi ir yra kildinama iš vienų svarbiausių žmogaus teisių principų, tokių kaip teisės į pagarbą šeimyniniam gyvenimui, teisės užtikrinti šeimos apsaugą, nepilnamečių teisės susijungti su tėvais bei kitais principais. Vis sparčiau besivystant laisvam asmenų judėjimui Europos Sąjungoje (toliau tekste - ES), iškylantys teisės susijungti su šeima klausimai iškelia didesnį poreikį aiškinti šeimos susijungimą kuo platesne apimtimi. Bet kurio asmens atvykimas iš vienos ES valstybės į kitą ES valstybę, taip pat ir trečiosios valstybės asmens atvykimas į ES valstybę, neatsiejamai susijęs ir su atvykstančio asmens šeimos judėjimu. Šiuo atžvilgiu šeimos narių teisės savo prigimtimi yra išvestinės ir priklausomos nuo pagrindinio asmens, kuris atvyksta į kitą šalį siekdamas joje įsidarbinti ar gauti prieglobstį dėl persekiojimo ar kitų pavojų savo kilmės valstybėje. Todėl vieno asmens imigracija neatsiejamai susijusi ir su jo šeimos narių imigracija šeimos būti kartu pagrindais.

Šeimos susijungimo procedūra paprastai taikoma tik trečiųjų šalių piliečių šeimų susijungimui ES valstybėse narėse, todėl šiame darbe daugiausia dėmesio bus skiriama šių asmenų grupių šeimos susijungimo analizei. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad ES piliečių ir jų šeimos narių judėjimas ES viduje yra vienaip ar kitaip susijęs su trečiųjų šalių piliečių atvykimu į ES teritoriją, šią temą taip pat nagrinėsime kaip fakultatyvią, atskleidžiant skirtumus vienų ir kitų asmenų grupių sąlygų išpildymo bei formalumų taikymo kontekste.

DARBO AKTUALUMAS IR NAUJUMAS

Magistro baigiamasis darbas yra skirtas teisės į šeimos susijungimą sąvokos bei problematikos atskleidimui. Magistro baigiamojo darbo tema „Teisė į šeimos susijungimą Europos Sąjungoje“ visada išliks aktuali ir reikšminga tema visais aspektais, kadangi šeimos susijungimo teisė glaudžiai susijusi su pačiais svarbiausiais visuotinai pripažįstamais tarptautiniais teisės principais. Kita vertus, nagrinėjamos temos aktualumas nulemtas ne tik teisiniais aspektais, o ir dar tuo, kad ši tema ypatingai svarbi asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga kaip pabėgėliams, kurie priversti išvykti iš savo kilmės valstybės ir neretai neturi jokių galimybių susijungi su šeima kitur kaip tik prieglobsčio valstybėje. Taip pat šeimos susijungimas reikšmingas kitiems užsieniečiams, nes palengvina integracijos procesą, užtikrina stabilumą. Ši tema yra gan nauja, mokslinėje literatūroje nėra dar labai išsamiai išplėtota, todėl jai ypatingai reikalinga papildoma

teorinė analizė. Šią temą užsienyje nagrinėja tokie autoriai kaip K. Groenendjik, R. Fernhout, A. John, Lietuvoje - prof. dr. L. Jakulevičienė.

DARBO TIKSLAS

Išanalizuoti teisės susijungti su šeima sąvoką pagal tarptautinę ir ES teisę bei ištirti teisės susijungti su šeima problematiką remiantis tarptautiniais dokumentais, ES ir Lietuvos teisės aktų ir praktikos analize.

TYRIMO UŽDAVINIAI

1. Atskleisti teisės į šeimos susijungimą sąvoką, su šia teise susijusius teisės šaltinius, jos problematiką ir turinį.
2. Atskleisti teisės susijungti su šeima sąlygas ES piliečiams ir trečiųjų šalių piliečiams ES viduje.
3. Išskirti pabėgėlio statusą turinčių asmenų teisės susijungti su šeima specifiką.
4. Atskleisti tarptautinių ir vidaus teisės aktų spragas šeimos susijungimo teisės reglamentavimo požiūriu.
5. Apibūdinti atskirų asmenų grupių teisės susijungti su šeima ypatumus, tiek teoriniu, tiek ir praktiniu aspektu.
6. Išsiaiškinti teisės susijungti su šeima praktines problemas.

TYRIMO OBJEKTAS

Teisės susijungti su šeima institutas ES.

TYRIMO DALYKAS

Teisės susijungti su šeima nariai, šeimos susijungimo problematika.

TYRIMO METODAI

Labiausiai taikoma teorinė teisės norminių aktų analizė (lyginamasis metodas). Jis naudojamas lyginant ir analizuojant ES teisės aktų harmonizavimą įvairių šalių nacionalinių teisės aktų atžvilgiu, teorijos ir praktikos ryšį bei mokslininkų nuomones. Lyginamasis metodas naudotas palyginant skirtingų ES valstybių narių praktiką įgyvendinant ES šeimos susijungimo direktyvą (toliau tekste – Direktyva 2003/86/EB), taip pat atskleidžiant šeimos narių ES piliečių bei šeimos

narių trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų skirtumus valstybėse narėse. Taikytas sisteminis metodas padeda nustatyti sisteminius ryšius vienų teisės normų su kitomis teisės normomis, tiek su kitais teisės šaltiniais, tiek ir tame pačiame šaltinyje. Loginis metodas yra naudojamas apibendrinimams, išvadoms suformuluoti. Teisės aktų analizės metodas taikomas siekiant išsiaiškinti tyrimo objekto teisinio reguliavimo ypatumus. Lingvistinis metodas taikomas siekiant išaiškinti teisės normų prasmę įstatymų tekste.

ŠALTINIAI

Tarptautinės teisės dokumentai: Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Pilietinių ir politinių teisių paktas, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija ir kiti tarptautiniai dokumentai. Regioninė sutartis: Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija (toliau tekste – EŽTK).

ES teisės aktai: Direktyva 2003/86/EB, ES direktyva dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (toliau tekste – Direktyva 2004/38/EB) ir kiti ES teisės aktai.

Lietuvos Respublikos teisės aktai: Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ bei kiti Lietuvos Respublikos poįstatyminiai teisės aktai, reglamentuojantys užsieniečių teisinę padėtį Lietuvos Respublikoje.

Taip pat Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau tekste – EŽTT) jurisprudencija, moksliniai straipsniai: autorių A. John, Helene, Lambert moksliniai darbai dėl teisės į šeimos susijungimą. L. Jakulevičienės ir L. Biekšos straipsnis dėl šeimos susijungimo direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę ir įgyvendinimo problemų, taip pat J. Jakulevičienės straipsnis dėl Lietuvos prieglobsčio sistemos tarptautinių ir ES standartų požiūriu bei kiti šios autorės straipsniai, kuriuose analizuojami prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių klausimai, autorių D. Jočienės ir K. Čilinsko monografijos ir kita literatūra nagrinėjama tema.

HIPOTEZĖ

Šeimos susijungimo dabartinis reglamentavimo lygis ES pilnai neužtikrina šios teisės praktinio realizavimo galimybių.

DARBO STRUKTŪRA

Magistro baigiamąjį darbą sudaro: įvadas, dėstomosios trys dalys: pirmojoje dalyje analizuojama šeimos susijungimo sąvoka tarptautinėje ir ES teisėje, šią teisę reglamentuojantys

teisės dokumentai, šeimos, kaip teisės narių kategorijų susijungimo sąvoka, antrąją dalį – Teisės susijungti su šeima subjektai sudaro analizė skirta palyginimui tarp ES piliečių ir jų šeimos narių teisių ES viduje ir trečiųjų šalių piliečių šeimos susijungimo sąlygų ES viduje. Trečioji dalis skirta šeimos susijungimo problematikai atskleisti - fiktyvios santuokos problematikai, tos pačios lyties asmenų santuokos ir nesantuokinės partnerystės skirtingo reglamentavimo įvairiose valstybėse problematikai, papildomą ir laikiną apsaugą gavusių asmenų šeimos susijungimo problematikai bei vidaus teisės aktų reikalavimo, kad būtų išgyventas dviejų metų laikotarpis, problemos atskleidimui. Darbas užbaigiamas išvadomis, literatūros sąrašu, santrauka lietuvių ir užsienio kalba.

PAGRINDINIŲ DARBE NAUDOJAMŲ SĄVOKŲ APIBRĖŽIMAI

Trečiosios šalies pilietis – tai kiekvienas asmuo, kuris nėra ES pilietis.

Pabėgėlis – asmuo, kuris dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamas dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už savo pilietybės ar nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės ribų ir negali arba bijo naudotis savo valstybės apsauga ar į ją grįžti.

Šeimos susijungimas - valstybėje narėje teisėtai gyvenančio trečiosios šalies piliečio šeimos narių atvykimas ir gyvenimas toje valstybėje narėje, kad būtų išsaugota šeima, nepaisant ar šeimos santykiai atsirado prieš atvykstant tam gyventojui, ar jam atvykus.

Globėjas – trečiosios šalies pilietis, teisėtai gyvenantis valstybėje narėje ir pateikiantis prašymą dėl šeimos susijungimo arba kuriuo šeimos nariai prašo šeimos susijungimo, kad prisijungtų prie jo.

Leidimas gyventi – bet kuris valstybės narės valdžios institucijų išduotas leidimas, leidžiantis trečiosios šalies piliečiui būti jos teritorijoje.

Fiktyvi santuoka – ES arba teisėtai ES gyvenančio užsieniečio ir užsieniečio, kuris nėra ES valstybės narės pilietis, santuoka, kai ji sudaroma siekiant gauti leidimą gyventi ES narių teritorijoje, tačiau nesiekiant sukurti valstybių narių aktų nustatytų kitų santuokos teisinių pasekmių.

Partnerystė – gyvenimas kartu nesusituokus.

Kilmės valstybė – valstybė, kurios pilietybę turi užsienietis, o jei užsieniečio pilietybės nustatyti neįmanoma arba jis neturi jokios pilietybės - valstybė, kurioje yra jo nuolatinė gyvenamoji vieta.

Prieglobsčio prašytojas – užsienietis, kuris nacionalinių teisės aktų nustatyta tvarka pateikė prašymą suteikti prieglobstį, tačiau dėl prašymo dar nepriimtas galutinis sprendimas.

Nelydimi nepilnamečiai – aštuoniolikos metų neturintys trečiosios šalies piliečiai arba asmenys be pilietybės, atvykstantys į valstybių narių teritoriją, nelydimi pagal įstatymą ar paprotį atsakingo pilnamečio, ir iki tol, kol jo nesiima veiksmingai globoti toks asmuo, arba nepilnamečiai, kurie tampa nelydimi, jiems atvykus į valstybių narių teritoriją.

1. ŠEIMOS SUSIJUNGIMO SĄVOKOS REGLAMENTAVIMAS TARPTAUTINĖJE IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖJE

1.1. Šeimos susijungimo principo sąvoka ir jo istorinė raida.

Iki II pasaulinio karo didžioji dauguma Europos valstybių buvo emigracinės šalys, t.y. emigrantų skaičius ženkliai tuomet viršijo imigrantų skaičių. Ši tendencija Vakarų Europos šalyse pakito II pasaulinio karo pabaigoje, kai trūkstant darbo jėgos Vakarų šalių vyriausybės skatino darbininkų iš Pietų Europos bei buvusių kolonijų, tokių kaip Indijos, Karibų migraciją. Iki 1972 m. Vakarų Europoje jau gyveno 11 milijonų migrantų[1]. To sekoje augo poreikis spręsti klausimus dėl šeimos susijungimo.

Nors šios istorinės tendencijos buvo būdingos beveik visoms Vakarų Europos šalims, galima pastebėti tam tikrų skirtumų tarp Vyriausybių požiūrio į dirbančių imigrantų ateitį bei į šeimų susijungimą. Kadangi šeimos susijungimas patvirtina ilgalaikį imigranto įsikūrimą, taigi vienos valstybės labiau skatino nuolatinį migrantų įsikūrimą, o kitos imigrantus traktavo kaip laikinus „besisvečiuojančius-darbuotojus“. Pavyzdžiui, Prancūzija teigiamai žiūrėjo į šeimų susijungimą ir tokiu būdu sprendė dėl karo netekčių atsiradusias demografines problemas. 1947 m. Sveikatos ministerijos pabrėžė šeimos susijungimo svarbą kaip pagalbą dirbantiems imigrantams integruojantis į visuomenę. Tai atspindėjo Prancūzijos kaip imigracijai palankios šalies įvaizdį.

Tuo tarpu Vokietijos politika atspindėjo tautos požiūrį į save kaip ne imigracijos šalį. Ji sudarydavo tik dvišalius susitarimus su kai kuriomis šalimis, kurios turėjo sukurti rotacijos sistemą, pagal kurią vieną „darbuotojų-svečių“ kartą turėjo palaipsniui keisti kita, jaunesnė atvykėlių karta.

Tuo tarpu kai Prancūzija išleido 1976 m. dekretą, kuris suteikė leidimą atvykti bei gyventi jau gyvenančio imigranto artimiausiems šeimos nariams, Vokietijos 1965 m. įstatymas nenumatė jokių nuostatų dėl migrantų šeimų susijungimo ir Vokietija nebuvo vienintele tokia valstybe.

Panašiai kaip Vokietija, Belgija irgi neturėjo jokio įstatymo dėl šeimų susijungimo iki 1980 m. Įstatymų dėl šeimos susijungimo nebuvimą iš dalies paaiškina faktas, kad Belgija, kaip ir Vokietija sudarydavo dvišales sutartis su kitomis valstybėmis.

---

[1] John, A. Family Reunification for Migrants and Refugees: a Forgotten Human Right? A Comparative Analysis of Family Reunification under Domestic Law and Jurisprudence, International and Regional Instruments. *ECHR Caselaw and the EU 2003 Family Reunification Directive*. Nuoroda internete: www.fd.uc.pt/hrc/working_papers/arturojohn.pdf. psl. 4. [žiūrėta 2009-11-15].

Esant skirtingiems požiūriams į migrantus dėl šeimos susijungimo buvo rengiami įvairūs forumai. Kad ir kokie tarptautiniai instrumentai būtų priimti, valstybės nenorėjo pritarti jokiai šeimos susijungimo teisei, kuri ribotų valstybių suverenią teisę kontroliuoti, kas gali atvykti ir apsigyventi jos teritorijoje[2].

Šeimos susijungimo reglamentavimas Europos šalių teisėje buvo primityvus, tačiau, palaipsniui, įsipareigojimai pagal tarptautinius dokumentus nulėmė šalių pripažinimą, kad šeimos susijungimo klausimai turi būti sprendžiami nacionaliniu lygiu. Taigi, viena po kitos valstybės pradėjo priiminėti užsieniečių padėtį jų valstybėje narėje reguliuojančius teisės aktus, juose dėmesį skiriant teisės susijungti su šeima klausimų reguliavimui.

Galima teigti, kad teisė susijungti su šeima nėra visuotinai pripažinta tarptautiniu mastu kaip žmogaus teisė, kadangi egzistuoja valstybių teisė kontroliuoti asmenų atvykimą į savo teritoriją[3]. Tačiau šeimos susijungimo įgyvendinimas grindžiamas EŽTT praktikoje suformuotais principais, ES teisės aktų nuostatomis ir valstybių nacionalinės teisės pagrindu[4]. Nesuteikiant teisės susijungti su šeima, neįmanoma užtikrinti pagrindinių žmogaus teisių, kurios yra visuotinai pripažintos tiek ES, tiek ir tarptautiniu mastu.

Šeimos susijungimą galima kildinti iš EŽTK 8 straipsnio „Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas[5]“. Šis straipsnis garantuoja pagarbą šeimos gyvenimui, todėl galima teigti, kad teisė susijungti su šeima yra išvestinė teisė iš teisės į pagarbą šeimos gyvenimui. Autoriaus A. John teigimu, „šiuo metu tarptautiniu mastu teisė susijungti su šeima neegzistuoja kaip savarankiška žmogaus teisė, ji išvedama iš teisės į pagarbą šeimos gyvenimui[6]“.

Konvencijos 8 straipsnis negarantuoja teisės atvykti į valstybės teritoriją šeimos susijungimo arba apsaugos nuo išsiuntimo tikslu, kai tokiu išsiuntimu būtų išskirta šeima. Tačiau EŽTT praktikoje 8 straipsnio nuostatos aiškinamos kaip įtvirtinančios tam tikras pareigas valstybėms[7], apribojant jų teises atsisakyti įleisti užsieniečius į savo teritoriją arba juos išsiųsti. Šiuo aspektu,

[2] Ten pat, psl. 5.
[3] Abdulaziz, Cabales and Balcandali v. the United Kingdom, 1985 m. sprendimas, Series A. Vol. 94.
[4] Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Monografija. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2005, P. 377.
[5] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. 1995 11 04. Valstybės žinios. 2000 11 10 Nr. 96-3016. 8 str. 1 d.
[6] John, A. Family Reunification for Migrants and Refugees: a Forgotten Human Right? A Comparative Analysis of Family Reunification under Domestic Law and Jurisprudence, International and Regional Instruments. *ECHR Caselaw and the EU 2003 Family Reunification Directive.* Nuoroda internete: www.fd.uc.pt/hrc/working_papers/arturojohn.pdf. psl. 3. [žiūrėta 2009-11-15].
[7] Berger V. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, Vilnius, 1997. P. 378.

valstybės turi tam tikras pareigas[8]. Pagarbos šeimos gyvenimui užtikrinimas apima ne tik negatyvią pareigą nesikišti į šeimos gyvenimą, bet ir pozityvią pareigą gerbti šeimos gyvenimą[9].

Galima būtų išskirti du atvejus, susijusius su užsieniečių teisės į šeimos gyvenimo gerbimą:

1. Šeimos vienybės užtikrinimas ir;
2. Šeimos susijungimo užtikrinimas.

Pirmasis atvejis yra susijęs su išsiuntimu iš valstybės teritorijos, kai toks išsiuntimas gali pažeisti teisės į šeimos gyvenimo gerbimą[10]. Šeimos vienybės principas, suprantamas kaip principas, kuris draudžia išskirti šeimos narius. Pavyzdžiui, tais atvejais, kai šeimos galva gauna pabėgėlio statusą, jo išlaikytiniai taip pat turėtų būti laikomi pabėgėliais. Antrasis yra susijęs su užsieniečių atvykimu į valstybės teritoriją, siekiant susijungti su šeima, t.y. asmens buvimo vietos valstybė suteikia teisę apsigyventi šioje valstybėje ir to asmens šeimos nariams pagal tam tikrą procedūrą.

Tarptautinėje teisėje įtvirtinamos nuostatos, kuriomis pirmiausia norima apsaugoti šeimas siekiant išvengti jų išskyrimo, t.y. užtikrinama asmens teisė į šeimos vienybę ir šeimos apsaugą, antra vertus, jei šeima buvo išskirta, siekiama, kad ji galėtų susijungti. Pastaruoju atveju, EŽTT pirmą kartą pripažino konvencijos 8 str. taikymo galimybę užsieniečiams, siekiantiems atvykti į valstybės teritoriją, kad galėtų susijungti su sutuoktiniais byloje Abdulazis, Cabales ir Balcandali prieš Jungtinę Karalystę[11].

„Neteisėtas kišimasis į šeimos gyvenimą“ EŽTK 8 straipsnio prasme gali būti tuo atveju, jei išpildytos šios trys sąlygos. Pirma, yra nustatyta, kad egzistuoja šeimos gyvenimas, antra, valstybė yra pažeidimo subjektu ir trečia, nėra jokių galimybių susijungti su šeima kitoje valstybėje. Tačiau, kai užsienietis kartu su savo šeima negali gyventi kitoje valstybėje, atsisakymas įleisti tokį užsienietį ar jo šeimos narius į valstybės teritoriją gali būti laikomas neteisėtu kišimusi į šeimos gyvenimą. Pavyzdžiui, jau minėtoje byloje Abdulaziz, Cabales ir Balkandali prieš Jungtinę Karalystę pareiškėjos neįrodė, kad buvo kliūčių susijungti su šeima savo pačių ar jų vyrų kilmės šalyse[12]. Panašūs sprendimai atsispindėjo ir bylose Ahmut prieš Nyderlandus, kurioje teismas nustatė, kad nėra kliūčių, gyventi su savo šeima savo kilmės valstybėje Maroke[13] bei byloje Gul prieš Šveicariją. Šioje byloje Turkijos piliečiui Gul buvo atsisakyta suteikti prieglobstį, tačiau buvo išduotas laikinas leidimas gyventi dėl humanitarinių priežasčių. Teismas nustatė, kad egzistuoja šeimyninis

[8] Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Monografija. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2005, P. 378.
[9] Jastram, Kate and Newland, Katheleen, Family Unity and Refugee Protection, cit. op. 1068. P. 558.
[10] Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Monografija. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2005, P. 379.
[11] Helene, Lambert, The European Court of Human Rights and the Right of Refugees and Other Persons in Need of Protection to Family Reunion, cit. op.1064, p. 427.
[12] Abdulaziz, Cabales and Balcandali v. the United Kingdom, 1985 m. sprendimas, Series A. Vol. 94.
[13] Ahmut v. Netherlands, 1996 m. sprendimas, 73/1995/579/665.

gyvenimas, tačiau neįžvelgė valstybės neteisėto kišimosi, todėl teismas nematė priežasčių, kodėl Turkijos pilietis negalėtų grįžti į savo kilmės valstybę ir ten gyventi su savo sūnumis[14].

Dar vienas svarbus bylų nagrinėjimo pagal Konvencijos 8 straipsnį aspektas yra tai, kad EŽTT gali nesvarstyti šio pažeidimo klausimo, jei buvo nustatyta, jog išsiuntimu bus pažeistas Konvencijos 3 straipsnis, kuris draudžia bet kokius kankinamus, nežmonišką ir žeminantį orumą elgesį[15], kadangi apsauga pagal šį straipsnį yra absoliuti.

Vertinant šeimos susijungimo teisę istoriniu požiūriu, pastebime, kad teisė į pagarbą šeimyniniam gyvenimui priskiriama prie taip vadinamų II kartos – socialinių, ekonominių bei kultūrinių teisių, kurios pradėtos įtvirtinti valstybių konstitucijose ir Tarptautinės darbo organizacijos konvencijose po Pirmojo pasaulinio karo[16]. Dėl to, galime teigti, kad teisė susijungti su šeima išvedama iš pagarbos šeimos gyvenimui teisės, taip pat priskiriama II kartos žmogaus teisėms.

Šiuo metu vienintelis dokumentas, kuris regioniniu mastu numato teisę susijungti su šeima, yra ES Direktyva 2003/86/EB. Joje pabrėžiama, kad "laikantis daugelyje tarptautinės teisės dokumentų įrašyto įsipareigojimo saugoti šeimą ir gerbti šeimos gyvenimą, turėtų būti imamasi priemonių dėl šeimos susijungimo[17]". Direktyvoje 2003/86/EB pirmą kartą pripažįstama teisė į šeimos susijungimą, kurios įgyvendinimas priklauso tik nuo to, kaip laikomasi konkrečių sąlygų, o ne nuo valstybės diskrecijos. Direktyva apibrėžia šeimos susijungimą kaip valstybėje narėje teisėtai gyvenančio užsieniečio šeimos narių atvykimą ir gyvenimą toje valstybėje narėje, kad būtų išsaugota šeima, nesvarbu ar santykiai atsirado prieš asmeniui atvykstant į valstybę narę (pvz. šeima buvo atskirta dėl karo, kelionės į ES valstybę narę, kt. aplinkybių), ar jam atvykus (pvz. užsienietis sudarė santuoką po to, kai apsigyveno valstybėje narėje)[18]. Taip pat pripažįsta, kad „Šeimos susijungimas yra būtinas, kad būtų galimas šeimos gyvenimas[19]". Todėl, kad jis padeda kurti sociokultūrinį stabilumą, palengvinantį trečiųjų šalių piliečių integraciją valstybėje narėje, kas padeda siekti ekonominės ir socialinės sanglaudos, vieno iš pagrindinių Sutartyje nurodytų Bendrijos tikslų.

[14] Gul v. Switzerland, 1996 m. Vasario 19 d. sprendimas, 53/1995/559/645.
[15] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. 1995 11 04. Valstybės žinios. 2000 11 10 Nr. 96-3016. 3 str.
[16] Lietuvos žmogaus teisių centras: Europos žmogaus teisių normų įgyvendinimas Lietuvoje. 2004, Vilnius, P. 12.
[17] Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. O. J. L 251/12, 03/10/2003, (2).
[18] Ten pat, 2 str. d) p.
[19] Ten pat, (4).

2000 m. Lietuvos Respublikos pabėgėlių įstatymas nepateikė šeimos susijungimo apibrėžimo, tik nurodė, kokius asmenis pabėgėlis turi teisę pakviesti atvykti gyventi į Lietuvos Respubliką[20]. Tačiau LR įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pateikiamas šeimos susijungimo apibrėžimas, kuris atitinka Direktyvoje 2003/86/EB pateikiamą šeimos susijungimo teisės sąvoką[21].

Pabėgėliams direktyvoje yra skiriamas išskirtinis dėmesys, kadangi kitas užsienietis dažnai gali susijungti su šeima savo kilmės valstybėje nereikalaudamas leisti atvykti jo šeimos nariui į ES valstybę narę, tačiau pabėgėlis negali grįžti į savo valstybę[22]. Neretai pabėgėlius slegia netikėtos, skaudžios nelaimės, šeimų ir bendruomenių suardymas. Jiems reikalinga socialinė parama, kad galėtų būti atkurtos maksimaliai normalios gyvenimo sąlygos, kurių šie asmenys neteko dėl prieš juos vykdomo persekiojimo ar kitų pavojų. Galima teigti, jog šeimos vienybės ir susijungimo problema šioms asmenų grupėms yra viena svarbiausių integruojantis priglaudžiančioje valstybėje. Autoriaus A. John nuomone, „atsižvelgiant į pažeidžiamą pabėgėlių padėtį, teisė susijungti su šeima tam tikra prasme galėtų būti netgi svarbesnė teisė nei pagrindinė teisė į pagarbą šeimyniniam gyvenimui[23]“.

Apibūdinant šeimos susijungimo teisės sąvoką, galima būtų pastebėti, kad šeimos susijungimas gali būti suprantamas kaip procedūra, kuri lemia išskirtų pabėgėlio šeimos narių ar kitų užsieniečių šeimų apsigyvenimą kartu vienoje iš ES valstybių narių. Taip pat, pastebėtina ir tai, kad šeimos susijungimas labai susijęs su šeimos vienybės principu tuomet, kai kalbame apie valstybių narių pareigą visapusiškai gerbti šeimos gyvenimą, t.y. tiek sujungti šeimos narius, tiek neleisti ir jų išskirti.

1.2. Teisę susijungti su šeima reglamentuojantys dokumentai.

Bendrame žmogaus teisių teisės ir humanitarinės teisės kontekste šeimos teisę gyventi kartu patvirtina įvairūs žmogaus teisių tarptautiniai dokumentai. Šie dokumentai patvirtina, kad egzistuoja

[20] LR įstatymas dėl pabėgėlio statuso, cit. op. 1035 (netekęs galios). 26 str. 1 d.
[21] LR 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539; 2008 m. vasario 1 d. Valstybės žinios. 2008, Nr. 22-803, 1 str. 27 p.
[22] Jakulevičienė L., Biekša L. Šeimos susijungimo direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę ir įgyvendinimo problemos. Jurisprudencija. 2009, 2(2). P. 176-177.
[23] John, A. Family Reunification for Migrants and Refugees: a Forgotten Human Right? A Comparative Analysis of Family Reunification under Domestic Law and Jurisprudence, International and Regional Instruments. *ECHR Caselaw and the EU 2003 Family Reunification Directive.* Nuoroda internete: www.fd.uc.pt/hrc/working_papers/arturojohn.pdf psl. 1. [žiūrėta 2009-11-17].

universalus susitarimas, jog šeima, kaip pagrindinis visuomenės vienetas, turi būti gerbiama ir saugoma[24].

1948 m. Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos, priimtos Visuotinės Žmogaus teisių deklaracijos, kuri tapo pagrindu daugeliui tarptautinių sutarčių ir nacionalinių įstatymų[25] 12 ir 16 str. gina šeimos gyvenimo neliečiamumą bei teisę į santuoką. Šios deklaracijos 12 str. tiesiogiai pabrėžia ir pozityvias valstybės pareigas gerbiant asmens privatų ir šeimos gyvenimą[26]. Deklaracijos 16 str. 3 d. teigia, kad „šeima yra natūrali ir pagrindinė visuomenės ląstelė ir ji turi teisę į visuomenės ir valstybės apsaugą[27]“.

Dar vienas labai svarbus dokumentas, 1966 m. Jungtinių Tautų priimtas Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Jo 17 straipsnis pabrėžia, kad: “Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį, šeimyninį gyvenimą, būsto neliečiamybę, susirašinėjimo slaptumą kėsinimosi į jo garbę ir orumą“. Taip pat 23 str. skelbia, kad „ šeima yra natūrali ir esminė visuomenės dalis, kuri turi teisę į valstybės ir visuomenės apsaugą[28]“ Žmogaus teisių komitetas, komentuodamas šį straipsnį pareiškė, kad „galimybė gyventi kartu, reiškia tinkamų priemonių priėmimą tiek vidiniu lygmeniu, tiek priklausomai nuo aplinkybių, bendradarbiaujant su kitomis valstybėmis, garantuojant šeimos vienybę ir susijungimą, ypač, kai šeimos išsiskirimą lemia politinės, ekonominės ar panašios priežastys[29].

Galima daryti išvadą, kad ir minėta Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, ir Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas beveik identiškai pabrėžia valstybės pareigą garantuoti, jog asmuo nepatirtų savavališko kišimosi iš valstybės pusės į jo privatų gyvenimą.

ES sutarties preambulėje sutartį pasirašiusios šalys be savo ištikimybės laisvės, demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms bei pagrindinėms laisvėms ir teisinės valstybės principams, tvirtina ir savo nusistatymą gerbti 1961 m. spalio 18 d. Turine pasirašytos Europos socialinėje chartijoje apibrėžtas pagrindines socialines teises. Šio dokumento I dalies 16 punkte šeima yra įvardijama kaip pagrindinė visuomenės ląstelė, kuri siekiant užtikrinti jos visapusišką vystymąsi, turi teisę į atitinkamą socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą[30].

[24] Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Monografija. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2005, P. 370.
[25] Lietuvos žmogaus teisių centras: Europos žmogaus teisių normų įgyvendinimas Lietuvoje. 2004, Vilnius, P.14 .
[26] Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Lietuvos Respublikos Seimas. Jungtinių Tautų vystymosi programa. Monografija. Vilnius, 2004, p. 75.
[27] Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. JT GA 1948 12 10. Valstybės žinios, 2006 06 17, Nr. 68-2497. 16 str. 3 d.
[28] Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288, 23 str.
[29] HRC, General Comment 19 on Article 23 thirty-nine session, 1990 HRI/GEN/1/Rev. 3. P 30.
[30] Europos socialinė chartija. Valstybės žinios, 2001 06 08, Nr. 49-1704, I d. 16 p.

Kaip jau aptarėme šio skyriaus ankstesnėje dalyje, kaip teisės susijungti su šeima šaltinis labai svarbus dokumentas yra EŽTK[31]. Šios Konvencijos 8 straipsnis gina žmogaus asmeninį ir šeimos gyvenimą, tuo tarpu 12 straipsnis deklaruoja teisę tuoktis ir sukurti šeimą. Konvencijos dalyvės įsipareigoja, kad Konvencijoje išvardintas teises ir laisves garantuotų jų valstybės įstatymai ir jų praktinis įgyvendinimas nacionaliniu mastu[32]. Pagal šią konvenciją yra įsipareigojusios visos ES valstybės narės. Dokumentas yra labai svarbus ir tuo, kad Europos Teisingumo Teismas (toliau tekste – ETT), nagrinėdamas bylas ir priimdamas sprendimus atsižvelgia į Konvencijos nuostatas ir EŽTT sprendimus. EŽTT sprendimai susiję su šeimos susijungimo teise atsispindėjo tokiose bylose kaip Berehab prieš Nyderlandus[33], Karner prieš Austriją[34], Gul prieš Šveicariją[35], Chahal prieš Jungtinę Karalystę[36] ir kt. Kitos ES institucijos taip pat gerbia EŽTK nuostatas ir atsižvelgia į jos reglamentavimą.

Tarybos, Europos Parlamento ir Komisijos pirmininkai 2000 m. gruodžio 7 d. Nicos Europos Vadovų Taryboje paskelbė Pagrindinių teisių chartiją[37]. Šis ES teisės aktas grindžiamas ES šalių narių konstitucinėmis tradicijomis ir tarptautinėmis konvencijomis, kurių šalimis yra ES valstybės narės. ES Pagrindinių teisių chartija iki 2009 m. gruodžio 1 d. neturėjo privalomos galios Nicos sutartimi ji įgijo deklaratyvaus politinio dokumento pobūdį, o privaloma tapo po 2009 m. gruodžio 1 d. Lisabonos sutarties įsigaliojimo, kuri šiai chartijai suteikė ES pirminės teisės galią[38]. Šios chartijos 33 str. užtikrina šeimai teisinę, ekonominę, ir socialinę apsaugą. Taip pat, chartijos 7 straipsnyje garantuojamos teisės į privatų ir šeimos gyvenimą, kurios atitinka EŽTK 8 straipsnio garantuojamas teises. Chartijos 9 str. užtikrinantis teisę tuoktis ir kurti šeimą grindžiamas EŽTK 12 str. nuostatomis.

1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija taip pat numato nepilnamečių teisę susijungti su tėvais. Jos 10 str. 1 dalis numato, kad valstybės turi „humaniškai, operatyviai, ir teigiamai svarstyti vaiko ar jo tėvų pareiškimus dėl šeimos susijungimo[39]“.

---

[31] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. 1995 11 04. Valstybės žinios. 2000 11 10 Nr. 96-3016.
[32] Lietuvos žmogaus teisių centras. Asmens konstitucinės teisės Lietuvoje. Konferencijos medžiaga, 1996 m. kovo 5 d., Vilnius.
[33] Berrehab v. the Netherlands 1988 m. gegužės 28 d. sprendimas, 10730/84.
[34] Karner v. Austria. 40016/98 [2003] ECHR 395 (24 July 2003).
[35] Gul v. Switzerland, 1996 m. Vasario 19 d. sprendimas, 53/1995/559/645.
[36] Chahal v. The United Kingdom. Judgment of 15 November 1996, European Court of Human Rights, Report 1996-V.
[37] ES Pagrindinių teisių chartija. Nuoroda internete: http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303LT.01000101.htm [žiūrėta 2009-11-05].
[38] Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos Steigimo sutartį, 2007 12 17. http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:LT:HTML [žiūrėta 2009-12-02].
[39] JT vaiko teisių konvencija. Valstybės žinios, 1995 Nr. 60-150, 10 str. 1 d.

Vienas svarbiausių ES dokumentų, kuris tiesiogiai reglamentuoja teisės į šeimos susijungimą klausimus yra Direktyva 2003/86/EB[40]. Ši direktyva numato pagarbą pagrindinėms teisėms ir principams, kuriuos pripažino aukščiau minėti tarptautiniai dokumentai, susiję su pagarba šeimos gyvenimui, šeimos vienybe bei šeimos susijungimu. Tai pripažįsta ir EŽTT, nagrinėdamas bylas, susijusias su užsieniečių teisių gynyba šiame kontekste.

Direktyva 2003/86/EB skirta trečiųjų šalių piliečių šeimų susijungimui ES teritorijoje. Ši direktyva svarbi tuo, kad pirmą kartą įtvirtino šeimos susijungimo teisę tiesiogiai. Joje apibrėžiami asmenys, kurie turi teisę susijungti su šeima, numatytos sąlygos, susijusios su paraiškų pateikimu dėl apsigyvenimo valstybėje narėje, taip pat kitos sąlygos, kurias reikia išpildyti, kad būtų leidžiamas šeimos susijungimas. Dėl kai kurių nuostatų perkėlimo į nacionalinius teisės aktus paliekama spręsti pačioms valstybėms.

Direktyvos 2003/86/EB formalus perkėlimas Lietuvoje prasidėjo 2004 m., kai 2004 m. balandžio 29 d. priimtas Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ buvo papildytas. Perkeltų nuostatų gausu ir poįstatyminiuose aktuose, pavyzdžiui, Leidimų laikinai gyventi užsieniečiams išdavimo tvarkoje, Leidimų nuolatos gyventi užsieniečiams išdavimo tvarkoje, Socialinės integracijos tvarkoje ir kt.[41]

Apibendrinus su šeimos susijungimu susijusius dokumentus, galima teigti, kad išties nemažas dėmesys yra skiriamas šeimos gerovės klausimams spręsti ne tik ES, bet ir visoje tarptautinėje bendruomenėje. O direktyvos dėl šeimos susijungimo atsiradimas užtikrino geresnes galimybes įgyvendinti šią teisę ES lygiu perkeliant šios Direktyvos nuostatas į nacionalinius teisės aktus.

1.3. Šeimos sąvoka.

Ankstesniuose skyriuose išsiaiškinome, kad tarptautiniai bei kiti ES dokumentai pripažįsta, pabrėžia šeimos svarbą bei jos atžvilgiu rodo ypatingą dėmesį gyvenime. Bet ką šių dokumentų kontekste, turėtume vadinti šeimos nariais, kuriems turėtų būti suteikiama teisė susijungti. Svarbu išskirti du aspektus. Pirma, kaip tarptautiniu mastu suvokiama šeima ir kokios šeimos asmenų kategorijos patenka į šeimos gyvenimo sąvoką? Antra, kokias šeimos narių kategorijas tikslu susijungti su šeima numato Direktyva 2003/86/EB?

[40] Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. O. J. L 251/12, 03/10/2003.
[41] Jakulevičienė L., Biekša L. Šeimos susijungimo direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę ir įgyvendinimo problemos. Jurisprudencija. 2009, 2(2). P. 177.

Reiktų pažymėti, jog EŽTK, skirtingai nei 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių pakte (17 straipsnis, kuris atkartoja prieš tai minėtą Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnio formuluotę) siekiama apsaugoti ne pačią šeimą *per se*, o tik įtvirtinama kiekvieno asmens teisė į „šeimos bei privataus gyvenimo“ gerbimą.

Aiškinant šeimos gyvenimo sampratą EŽTK 8 straipsnio 1 dalies kontekste, visų pirma reikia pastebėti, kad šiuo atveju „šeima“ pirmiausia yra suprantama kaip santykiai tarp sutuoktinių ir vaikų, susiejant tai su Konvencijos 12 straipsnyje minima teise vyrui ir moteriai tuoktis bei sukurti šeimą. Tačiau Europos žmogaus teisių komisija pabrėžė, kad santykiai tarp neištekėjusios motinos ir jos vaiko, taip pat ir vaiko tėvo, patenka į „šeimos gyvenimo“ sampratą Konvencijos 8 str. 1 d. požiūriu. EŽTT yra aiškiai pripažinęs, kad apskritai būtent „natūrali šeima“ (*famille naturelle*) patenka po 8 str. 1 d. teikiama apsauga. Tačiau 8 str. 1 d. apsaugos sfera buvo plečiama palaipsniui, nustatant, kad „šeimos gyvenimas“ apima ir santykius tarp artimų giminaičių, jei jie šeimos gyvenime atlieka svarbų vaidmenį, pavyzdžiui, santykius tarp senelių ir anūkų. Todėl ši nuostata gali būti problemiška. Gali būti atvejų, kai ir tolimi giminaičiai atliks svarbų vaidmenį vaikų auklėjime. Todėl trijų kartų (*Drei Generationen*) santykiai netiesiogiai patenka į Konvencijos 8 str. 1 d. apsaugą. Tolimų giminaičių atvejais tikrinama, ar vedamas bendras ūkis arba ar yra kitų svarbių aplinkybių, kurios įrodytų ryšių buvimą[42].

Todėl, kaip ne kartą yra akcentavęs ir pats EŽTT, asmens teisė į šeimos gyvenimo apsaugą turi būti aiškinama plačiai, apimant visus *de facto* šeimos ryšius ir neapsiribojant šeimos supratimu *de jure* arba koncepcija *famille naturelle*. Šis požiūris buvo įtvirtintas Marckx prieš Belgiją byloje, taip pat kitose bylose: Berehab prieš Nyderlandus bei Johnston prieš Airiją[43].

Viena reikšmingiausių bylų, aiškinant šeimos sampratą buvo Marckx prieš Belgiją, kurioje Teismas tikrindamas Belgijos teisės normas, kurios reglamentuoja teisinius ryšius tarp motinos ir jos nesantuokinio vaiko nustatymo klausimus nubrėžė naujas vaiko ir tėvų teisinio ryšio apsaugos gaires bei pateikė šeimos sampratą. Teismas konstatavo, kad: Konvencijos 8 str. požiūriu „šeimos gyvenimo samprata neapsiriboja santuokos pagrindu susiformavusiomis šeimomis ir gali apimti kitus *de facto* santykius (...). Šeimos gyvenimas apjungia mažų mažiausiai ryšius tarp artimų giminaičių, pavyzdžiui, senelių santykius su anūkais, kadangi tokie giminaičiai gali užimti svarbią vietą šeimos gyvenime[44]. Tačiau Teismas pasilieka teisę, aiškinant „šeimos gyvenimo“ buvimą konkrečiu atveju, tokią situaciją vertinti individualiai. Tai grindžiama tuo, jog „šeimos“ samprata bei

[42] Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Lietuvos Respublikos Seimas. Jungtinių Tautų vystymosi programa. Monografija. Vilnius, 2004, p. 76.
[43] Johnston and other v. Ireland. 1989 12 18, Ap. Nr. 9697/82.
[44] Marckx v. Belgium 1979 m. birželio 13 d. sprendimas, 00006833/74.

galimi šeimos gyvenimo modeliai nuolat keičiasi. Teismas nagrinėdamas Berehab prieš Nyderlandus bylą[45] konstatavo, jog santuokos atveju „tokioje sąjungoje gimęs vaikas *ipso jure* laikytinas tokių santykių dalimi, todėl vien vaiko gimimo faktas leidžia daryti išvadą, jog tarp jo ir tėvų egzistuoja tam tikri saitai, sudarantys „šeimos gyvenimą“ netgi tuo atveju, kai tėvai kartu negyvena[46].

Vertinant pabėgėlių šeimos susijungimo ypatumus, tarptautiniuose bei regioniniuose dokumentuose nenustatyta, kokie pabėgėlio giminaičiai gali būti laikomi šeimos nariais, turinčiais teisę į šeimos vienybę ir susijungimą su pabėgėliu. Bet atkreiptinas dėmesys, kad Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto Žmogaus teisių komitetas, komentuodamas pakto 17 ir 23 straipsnius teigė, kad žodis „šeima“ reikalauja plataus aiškinimo ta prasme, kad įvairiose valstybėse narėse egzistuoja skirtingas kultūrinis supratimas[47]. Tai, kad šeimos apibrėžimas yra labai svarbus įvertinant kitų kultūrų šeimos supratimą, gerai pademonstravo toks pranešimas „2001 m. Sausio 31 d. įkalinto Kirgizijos opozicijos lyderio Felikso Kulovo šeima – visi jos 100 narių paprašė politinio prieglobsčio Vakaruose (....). Feliksas turi keturis brolius ir seseris, tačiau jis teigė, kad politinio prieglobsčio reiks apie 100 artimųjų, įskaitant pusbrolius, pusseseres ir jų šeimas. Jie prašo prieglobsčio Jungtinėse Valstijose, Australijoje arba Vokietijoje, nes juos visus persekioja Kirgizijos valdžios institucijos, sakė jis, pridurdamas, kad minėtų šalių ambasados jau priėmė kai kurių iš jų žodinius pareiškimus[48]“. Nors ir nėra visuotinai priimto apibrėžimo, paprastai priklausomumo terminas apima tiek ekonominį, tiek emocinį ar psichologinį priklausomumą. Nesant vienareikšmio atsakymo dėl to, kas gali būti laikoma šeimos nariais, įvairios valstybės taiko skirtingus apibrėžimus. Iš to išplaukia, kad įvairiose valstybėse šeimos narių, kuriems garantuojama šeimos vienybė ir kuriems leidžiama susijungti su pabėgėlio statusą gavusiu asmeniu, ratas yra skirtingas. Daugumoje valstybių, esančių EŽTK dalyvėmis, tolimesniems giminaičiams, pavyzdžiui dėdėms, tetoms arba pusbroliams ar pusseserėms, leidžiama susijungti su šeimos nariais tik išimtiniais atvejais[49].

Direktyvoje 2003/86/EB nustatyta, kad visais atvejais šeimos susijungimas turi būti taikomas šeimos branduolio nariams, t.y. sutuoktiniams ir nepilnamečiams vaikams[50]. Taigi, direktyva 2003/86/EB šeimos nariais pripažįsta:

---

[45] Berrehab v. the Netherlands 1988 m. gegužės 28 d. sprendimas, 10730/84.
[46] Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Lietuvos Respublikos Seimas. Jungtinių Tautų vystymosi programa. Monografija. Vilnius, 2004, p. 77.
[47] Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Monografija. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2005, P. 374.
[48] Spaudos pranešimų apžvalga/Jungtinių Tautų Vyriausiasis pabėgėlių komisaras. – 2001 m. gegužės 20 d.
[49] Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Monografija. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2005, P. 375.
[50] Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. O. J. L 251/12, 03/10/2003 (9).

1. Sutuoktinį ar sutuoktinę;

2. Sutuoktinės (-io) nepilnamečius vaikus, taip pat įvaikius;

3. Nepilnamečius vaikus, kai sutuoktiniui ar jo sutuoktinei (-iui) priklauso jų globa ir vaikai yra jo išlaikomi. Tokie nepilnamečiai vaikai neturi būti susituokę[51].

Remiantis valstybių narių nacionaliniais teisės aktais Direktyva 2003/86/EB leidžia šeimos nariais pripažinti taip pat:

1. Pirmosios giminystės eilės pagal tiesiąją aukštutinę liniją gimines, jei jie yra globėjo išlaikytiniai ir neturi šeimos paramos kilmės valstybėje;
2. Sutuoktinės (-io) suaugusius nesusituokusius vaikus, jei šie objektyviai negali tenkinti savo reikmių dėl sveikatos būklės.

Pagal Direktyvą 2003/86/EB, šeimos nariais gali būti pripažinti ir nesusituokę partneriai bei jų vaikai, tačiau tik tuomet, jei valstybės narės įstatymai pripažįsta tokią partnerystę. Globėjo šeimos nariais taip pat gali būti pripažinti ir kiti, direktyvoje nurodyti šeimos nariai, jei jie yra jo išlaikomi. Pastebėtina, kad pagal direktyvą skirtingų šeimos narių teisė į šeimos susijungimą įgyvendinama ne vienodu mastu, t.y.

1. Sutuoktiniams ir vaikams, esantiems skirtingose valstybėse narėse, visuomet leidžiama susijungti;
2. Kitiems artimiems giminaičiams leidžiama susijungti tik atsižvelgiant į pasekmių, kurios kiltų neleidus susijungti, sunkumą.

Lietuvoje užsieniečio, nesančio ES piliečiu, šeimos nariais įgyvendinant teisę susijungti su šeima pripažįstami:

1. Sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis;
2. Vaikai (įvaikiai) iki 18 metų, įskaitant sutuoktinio arba asmens, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis, vaikus iki 18 metų, jeigu jie nesudarę santuokos ir yra priklausomi nuo tėvų;
3. Pirmos eilės tiesiosios aukštutinės linijos giminaičiai, išlaikomi ne mažiau kaip vienerius metus ir negalintys pasinaudoti kitų šeimos narių, gyvenančių užsienio valstybėje, parama[52].

Taigi, šeimos nariais, palyginti su Direktyvos 2003/86/EB reikalavimais, pripažįstamos visos šeimos narių grupės, išskyrus prašančiojo susijungti sutuoktinės (-io) suaugusius nesusituokusius vaikus (jei šie objektyviai negali tenkinti savo reikmių dėl sveikatos būklės) bei kitus šeimos narius,

[51] Ten pat, 4 str.

[52] LR 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539; 2008 m. vasario 1 d. Valstybės žinios. 2008, Nr. 22-803, 1 str. 26 p.

kurie yra globėjo išlaikomi. Nors ši direktyva tik leidžia pasirinkti, Lietuvoje šeimos nariais yra pripažįstami ne tik sutuoktiniai, bet ir partnerystės sutartį sudarę asmenys[53].

Apibendrinant galima konstatuoti, kad EŽTK taikymo praktikoje, apibrėžiant „šeimos gyvenimo“ ribas, pirmenybė teikiama vaiko ir kitų šeimos narių, įskaitant tolimų giminaičių, tarpusavio ryšiams (vadinamieji „trijų kartų“ santykiai)[54]. Todėl EŽTT, aiškindamas „šeimos“ sampratą, neapsiriboja vien vaikų ir tėvų santykiais arba *famille naturelle* koncepcija. Tačiau visais atvejais šeimos klausimus sprendžia individualiai, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes. Direktyvoje 2003/86/EB išskiriami branduolio šeimos nariai, o dėl kitų šeimos ryšių paliekama spręsti valstybėms narėms savo nacionaliniuose teisės aktuose. Tačiau šiuo atveju, skirtingas šeimos sąvokos apibrėžimas skirtingose valstybėse narėse, gali sukelti nepatogumų asmenims, kurie siekia susijungti su tolimesniais giminaičiais, kurie kartais gali vaidinti netgi svarbesnį vaidmenį jų gyvenime, nei pavyzdžiui, Direktyvoje 2003/86/EB numatyti šeimos branduolio nariai.

[53] Jakulevičienė L., Biekša L. Šeimos susijungimo direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę ir įgyvendinimo problemos. Jurisprudencija. 2009, 2(2). P. 178.
[54] Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Lietuvos Respublikos Seimas. Jungtinių Tautų vystymosi programa. Monografija. Vilnius, 2004, p. 77.

2. TEISĖS SUSIJUNGTI SU ŠEIMA SUBJEKTAI

2.1. Europos Sąjungos piliečiai Europos Sąjungos viduje.

ES piliečiai norintys gyventi kitoje valstybėje narėje gali naudotis laisvu asmenų judėjimu. Bendrijos normos skirtos laisvam asmenų judėjimui, pranoksta savo pradinį kontekstą. Iš pradžių laisvas asmenų judėjimas buvo laikomas būtinu elementu siekiant sukurti bendrąją rinką, o dabar vis dažniau linkstama šią laisvę laikyti pagrindine laisve, kuri suteikiama visiems ES piliečiams[55].

ES piliečių judėjimas Bendrijoje praktiškai tampa vis stipriau išvystytas. Tačiau svarbu yra atskleisti šeimos narių, esančių valstybės narės piliečiais ir šeimos narių esančių trečiųjų valstybių piliečiais, suteikiamų teisių skirtumus bei juos įvertinti.

Kalbant apie ES piliečių judėjimą ES viduje reglamentuojančius dokumentus, svarbiausias dokumentas yra Direktyva 2004/38/EB[56], kuri iš dalies keitė Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68[57] ir panaikino anksčiau galiojusias direktyvas.

1957 m. kovo 25 d. Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 39 str., įtvirtinantis darbuotojų judėjimo laisvę Bendrijoje, kelia du reikalavimus asmeniui. Tai yra būti vienu iš valstybių narių piliečiu bei būti ekonomiškai aktyviu[58]. Tačiau pilietybės instituto raida, Sutarties ir antrinių teisės aktų aiškinimo plėtotė, vykdoma ETT, nulėmė tai, kad reikalavimas būti ekonomiškai aktyviu pasidarė nebe toks svarbus. Šią raidą ir atspindi Direktyva 2004/38/EB[59].

Visų pirma ši direktyva kaip ir kiti ankstesniuose skyriuose paminėti tarptautiniai dokumentai išskiria šeimos vienybės principo svarbą. Ši direktyva reglamentuoja ES piliečių, kurie atvyksta į kitą ES valstybę dirbti, teises bei jų šeimos narių teises. Ji nustato šeimos narių teisę atvykti, apsigyventi priimančioje valstybėje narėje, taip pat nuolatinio apsigyvenimo teisę.

Reikalavimas būti vienu iš Sąjungos valstybių narių piliečiu negalioja ES šeimos nariams. Savo teises šie asmenys įgyvendina nepriklausomai nuo pilietybės. Direktyva 2004/38/EB numato tai, kad šeimos nariai naudojasi jiems skirtomis teisėmis būdami tiek vienos iš ES valstybės piliečių, tiek bet

[55] W. Cairns. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas 1999.
[56] Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje. OL L 158, 2004 04 30.
[57] Reglamentas dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (EEB) Nr. 1612/68. 1968 m. spalio 10 d. OL L 245, 1992 08 26.
[58] Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis. 12002E. Valstybės žinios, 2004 01 03, Nr.2-2.
[59] Coles J. Law of the European Union. Old Bailey Press, London. 2005. P. 233.

kokios kitos valstybės narės piliečiais. Tačiau ES piliečių šeimos narių ir trečiųjų šalių piliečių šeimos narių teisės Direktyvoje 2004/38/EB apibrėžiamos ne visais atvejais vienodai.

Žvelgiant į Lietuvos Respublikos teisės aktus, kai kurios šios direktyvos nuostatos buvo perkeltos į Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Tačiau Edinburgo Universiteto Europos Instituto kartu su Milieu Ltd. nuomone, perkėlimas ir buvo vykdomas keliais etapais, pirmasis - 2004 m. antrasis – 2006 m., tačiau iš jų nemaža dalis buvo perkelta neteisingai arba visai neperkelta[60].

Galime išskirti Direktyvoje 2004/38/EB apibrėžtas ES pilietį lydinčias šeimos narių teises ir reikalavimus dėl atvykimo ir apsigyvenimo valstybėje narėje bei skirtumus dėl teisių ir reikalavimų šeimos nariams ES piliečiams ir šeimos nariams trečiųjų šalių piliečiams.

Pirma, Direktyvoje 2004/38/EB išskiriama įvažiavimo ir išvažiavimo teisė. Išvažiavimo teisė numato tokias pačias sąlygas tiek ES, tiek ir trečiųjų šalių piliečiams. Visi Sąjungos piliečiai, turintys galiojančią tapatybės kortelę ar pasą, turi teisę išvažiuoti iš valstybės narės teritorijos į kitą valstybę narę. Šiems asmenims netaikomas išvažiavimo vizos ar lygiaverčio formalumo reikalavimas. Valstybės narės pagal savo įstatymus privalo išduoti savo piliečiams ir atnaujinti tapatybės kortelę ar pasą, nurodančius jų pilietybę. Pasas turi galioti bent visose valstybėse narėse ir šalyse, kurias turėtojas turi kirsti vykdamas tarp valstybių narių. Jei valstybių narių įstatymai nenumato išduoti tapatybės kortelių, bet kurio išduodamo ar pratęsiamo paso galiojimo trukmė turi būti ne mažesnė kaip penkeri metai[61]. Valstybės narės suteikdamos teisę įvažiuoti į valstybių narių teritoriją ES piliečiams netaiko vizos ar lygiaverčio reikalavimo, tuo tarpu šeimos nariai, kurie nėra valstybės narės piliečiai, turi turėti įvažiavimo vizą pagal Reglamento (EB) Nr. 539/2001[62]. Valstybės narės tokiems asmenims suteikia visas galimybes gauti vizas, išduoti nemokamai ir skubos tvarka[63].

Antra, Direktyvoje 2004/38/EB išskirta teisė apsigyventi šalyje, apima: 1) teisę gyventi iki 3 mėnesių, 2) teisę gyventi valstybėje narėje ilgiau kaip 3 mėnesius, 3) nuolatinio apsigyvenimo šalyje teisę.

---

[60] http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/citizenship/movement/doc/horizontal_synthesis_report_en.pdf [žiūrėta 2009-12-01].

[61] Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje. OL L 158, 2004 04 30, 4 str.

[62] Tarybos reglamentas, nustatantis trečiųjų šalių, kurių piliečiai, kirsdami išorines sienas privalo turėti vizas, ir trečiųjų šalių, kurių piliečiams toks reikalavimas netaikomas, sąrašus (EB) Nr. 539/2001. 2001 m. kovo 15 d. OL L 81, 2001, p 1-7.

[63] Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje. OL L 158, 2004 04 30, 5 str.

Į kitos valstybės narės teritoriją atvykęs ES pilietis ir jo šeimos nariai gali pasilikti iki trijų mėnesių trukmės laikotarpį, netaikant jokių reikalavimų ar formalumų, išskyrus reikalavimą turėti tapatybės kortelę arba pasą. Šios nuostatos taip pat taikomos šeimos nariams, turintiems galiojantį pasą, kurie nėra valstybės narės piliečiai, lydintiems ar atvykstantiems pas Sąjungos pilietį[64].

Norint likti valstybėje narėje ilgiau nei 3 mėnesius, reikėtų būti: 1) darbuotoju ar savarankiškai dirbančiu priimančiojoje valstybėje narėje arba turėti pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netapti našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai ir 2) priimančioje valstybėje narėje turėti visavertį sveikatos draudimą. Pastebėtina, kad siekiant pasilikti valstybėje narėje, reikia būti tik dirbančiu asmeniu, ir netgi tam tikromis aplinkybėmis, numatytomis Direktyvos 2004/38/EB 7 straipsnyje, asmuo gali būti nedirbančiu, tačiau išlaikyti teisę pasilikti valstybės narės teritorijoje. Pavyzdžiui, asmuo laikinai negali dirbti dėl ligos ar nelaimingo atsitikimo, asmuo yra tinkamai užregistruotas bedarbis ir prieš tai yra išdirbęs tam tikrą laikotarpį. Taip pat atvejai, kuomet asmuo mokosi profesijos. Teisė pasilikti ilgiau kaip 3 mėnesius valstybėje narėje taikoma tiek ES piliečio šeimos nariams, kurie yra valstybių narių piliečiai, tiek ir trečiųjų šalių piliečiams. Tačiau šioms asmenų grupėms numatomi skirtingi administraciniai formalumai.

Iki 2009 m. ankstesnis LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ aiškiai net neišskyrė ir nenustatė ES piliečių šeimos narių, kurie nėra ES piliečiai, gyvenimo Lietuvoje teisių[65]. Tačiau po šio įstatymo pakeitimų, kurie įsigaliojo 2009 m. rugpjūčio 4 d.[66] ES piliečių šeimos narių teisės apibrėžiamos tiek ES piliečiams tiek ir trečiųjų šalių piliečiams. Pakeitimai dėl šeimos narių skirstymo į ES piliečius ir ne ES piliečius atsispindi ir LR poįstatyminiuose teisės aktuose, pavyzdžiui, LR Vidaus reikalų ministro įsakyme dėl ES piliečių ir jų šeimos narių dokumentų[67]. Tačiau nuostatų, kad asmenys, ieškantys darbo, gali būti Lietuvoje šešis mėnesius net ir neatitikę tam tikrų nustatytų sąlygų Lietuvos įstatymų leidėjas nenumato[68]

---

[64] Ten pat, 6 str.
[65] LR 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539., V skyrius.
[66] Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2, 4, 5, 8, 10, 11, 21, 26, 34, 35, 43, 45, 51, 53, 62, 63, 64, 80, 81, 93, 101, 102, 106, 125 ir 140(1) straipsnių pakeitimo bei papildymo ir Įstatymo papildymo 141(1) straipsniu Įstatymas. Valstybės žinios. 2009, Nr. 93-3984.
[67] Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. spalio 25 d. įsakymo Nr. 1V-369 "Dėl Pažymos Europos Sąjungos valstybės narės piliečio teisei nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje patvirtinti išdavimo tvarkos aprašo ir Europos Sąjungos valstybės narės piliečio šeimos nario leidimo gyventi Lietuvos Respublikoje išdavimo, pratęsimo ir panaikinimo Europos Sąjungos valstybės narės piliečio šeimos nariams, kurie nėra Europos Sąjungos valstybės narės piliečiai, tvarkos aprašo patvirtinimo" pakeitimo (Žin., 2009, Nr. 52-2071).
[68] http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/citizenship/movement/doc/horizontal_synthesis_report_en.pdf [žiūrėta 2009-12-01].

Jei šeimos nariai ES piliečiai gyvena šalyje ilgiau kaip 3 mėnesius, priimančioji valstybė narė gali reikalauti Sąjungos piliečių užsiregistruoti atitinkamose institucijose. Registracijos terminas turi būti ne trumpesnis kaip 3 mėnesiai nuo atvykimo dienos. Registracijos pažyma turi būti išduodama nedelsiant, nurodant užsiregistruojančio asmens vardą, pavardę ir adresą ir registracijos datą. Nesilaikant registracijos reikalavimų atitinkamam asmeniui gali būti taikomos proporcingos ir nediskriminacinės sankcijos. Registracijos pažymai išduoti valstybės narės gali tik reikalauti pateikti galiojančią tapatybės kortelę ar pasą ir kitus dokumentus išimtiniais atvejais numatytais Direktyvos 2004/38/EB 8 str. 3 d.[69]. Taip pat, valstybės narės negali nustatyti tam tikros sumos, kurią jos laiko „pakankamais ištekliais“, tačiau turi atsižvelgti į atitinkamo asmens asmeninę padėtį (pavyzdžiui, Lietuvoje tokia suma nustatyta 2004 m. spalio 21 d. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme[70]). Registracijos pažymai išduoti Sąjungos piliečių šeimos nariams, kurie patys yra Sąjungos piliečiai, valstybės narės gali reikalauti pateikti tokius dokumentus: galiojančią tapatybės kortelę ar pasą, dokumentą, patvirtinantį šeimos ryšius ar registruotą partnerystę, kai taikytina, Sąjungos piliečio, kurį jie lydi ar pas kurį atvyksta, registracijos pažymą[71].

Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas nustato, kad ES pilietis, kuris atvyko į Lietuvos Respubliką ilgiau nei trims mėnesiams per pusės metų laikotarpį ir įgijo teisę gyventi Lietuvos Respublikoje turi deklaruoti gyvenamąją vietą Lietuvoje. Deklaruojant gyvenamąją vietą yra reikalingas dokumentas, patvirtinantis ES piliečio teisę gyventi Lietuvoje, tačiau nėra poįstatyminių teisės aktų reguliuojančių šio dokumento gavimo procedūrą[72].

Direktyvos 2004/38/EB 9 str. reglamentuojami administraciniai formalumai šeimos nariams iš trečiųjų šalių dėl dokumentų pateikimo atitinka šeimos narių ES piliečių formalumus. Skiriasi tai, kad šiems asmenims turi būti valstybės narės išduota leidimo gyventi šalyje kortelė. Paraiškos leidimo gyventi šalyje kortelei gauti pateikimo terminas turi būti ne trumpesnis kaip 3 mėnesiai nuo atvykimo dienos.

Kitas labai ryškus skirtumas tarp šių asmenų grupių padėties išskyrimas būnant šeimos nariais ES teritorijoje yra pasekmės dirbančiam ES piliečiui mirus arba nutraukus santuoką ar registruotą partnerystę.

---

[69] Ten pat, 8 str. 3 d., kuris numato valstybės narės galimus reikalavimus dėl registracijos sertifikato išdavimo.
[70] LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ . Valstybės žinios., Nr. 157-5741; pakeistas: 2006 m. sausio 11 d., Valstybės žinios., Nr. 5-167.
[71] Ten pat, 8 str.
[72] http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/citizenship/movement/doc/horizontal_synthesis_report_en.pdf. [žiūrėta 2009-12-01].

Sąjungos piliečio mirtis ar išvykimas iš priimančiosios valstybės narės neturi įtakos jo šeimos narių, kurie yra valstybės narės piliečiai, gyvenimo šalyje teisei. Tačiau trečiosios šalies piliečiai gali esant tokioms aplinkybėms susidurti su dideliais sunkumais. Tik vieninteliu atveju trečiosios šalies pilietis, darbuotojo mirties atveju, turi besąlyginę galimybę likti valstybės narės teritorijoje, jeigu šeimos narys yra vaikas, kuris mokosi tos valstybės narės mokslo įstaigoje. Tokia teisė gali išlikti iki mokslo užbaigimo momento. Visais kitais atvejais, trečiosios šalies pilietis, norintis likti valstybėje narėje po asmens, per kurį buvo susijungta valstybėje narėje, mirties, turi išpildyti įvairiausias sąlygas. Pavyzdžiui, turi būti išgyvenęs valstybėje narėje ilgiau nei vienerius metus iki ES piliečio mirties, turėti darbą arba turėti pakankamai išteklių išgyventi ir išlaikyti šeimą, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai, taip pat turėti visavertį sveikatos draudimą[73].

Santuokos ar registruotos partnerystės anuliavimo atvejais, trečiųjų šalių šeimos nariai, išlaiko teisę gyventi valstybėje narėje, tik jeigu santuoka ar registruota partnerystė truko ne trumpiau kaip trejus metus, įskaitant vienerius metus priimančiojoje valstybėje narėje.

Visi kiti atvejai taikomi kaip išimtys: 1) kai sutuoktinių arba partnerių sutarimu arba teismo nutarimu sutuoktinis arba partneris globoja Sąjungos piliečio vaikus, 2) kai tai apsprendė ypač sunkios aplinkybės, pvz., smurtas šeimoje, išlaikant santuoką arba registruotą partnerystę, 3) sutuoktinių arba partnerių sutarimu arba teismo nutarimu, sutuoktinis arba partneris, kuris nėra valstybės narės pilietis, turi globoti nepilnametį vaiką, jei teismas nusprendė, kad tai turi būti atliekama priimančiojoje valstybėje narėje.

Prieš įgydami nuolatinio gyvenimo teisę atitinkami asmenys turi įrodyti, kad yra darbuotojai arba savarankiškai dirbantieji arba kad jie turi pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai ir priimančioje valstybėje narėje turi visavertį sveikatos draudimą arba kad jie yra priimančiojoje valstybėje narėje jau sukurtos šiuos reikalavimus atitinkančio asmens šeimos nariai. Tokie šeimos nariai išlaiko savo teisę gyventi šalyje išskirtinai asmeniškai[74].

ES piliečių ir jų šeimos narių nuolatinio gyvenimo valstybėje narėje teisė įgyjama išgyvenus šioje valstybėje narėje 5 metų laikotarpį. Penkerių metų terminas taikomas ir trečiųjų šalių šeimos nariams. ES piliečiams, priimančioji valstybė pagal prašymą, prieš tai patikrinusi gyvenimo šalyje

[73] Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje. OL L 158, 2004 04 30, 12 str.
[74] Ten pat, 13 str.

trukmę, išduoda nuolatinio teisės gyvenimo teisę patvirtinantį dokumentą. Trečiosios šalies piliečiams išduodamos kortelės nuolat gyventi valstybėje narėje[75].

Dar viena problema, perkeliant Direktyvos 2004/38/EB nuostatas į nacionalinės teisės aktus Airijoje dėl trečiųjų šalių piliečių buvo išaiškinta bylos Metock ir kiti prieš Teisingumo, lygybės ir teisės reformų ministrą (C-127/08) sprendime[76]. Airijos įstatymas numatė, kad trečiosios valstybės pilietis, kuris yra Sąjungos piliečio šeimos narys, gali apsigyventi arba prisijungti prie šio piliečio Airijoje, jei prieš atvykdamas į priimančią valstybę narę, jis yra teisėtai gyvenęs kitoje valstybėje narėje. Šioje byloje ETT pripažino, kad toks nacionalinis reikalavimas gali tapti rimta kliūtimi, siekiant pasinaudoti garantuojama laisvo judėjimo teise.

ETT nusprendė, kad: „Direktyvą 2004/38/EB reikia aiškinti taip, kad ji taikoma kiekvienam trečiosios valstybės piliečiui, Sąjungos piliečio sutuoktiniui, kuris lydi Sąjungos pilietį ar prie jo prisijungia kitoje nei jo pilietybės valstybėje narėje, ir suteikia jam teisę įvažiuoti į šią valstybę narę ir joje apsigyventi, nesvarbu, ar šis trečiosios valstybės pilietis yra teisėtai gyvenęs kitoje valstybėje narėje“[77].

Pagal Lietuvos Respublikos teisę, iš Lietuvos Respublikos valstybės pusės, kuri dar neperkėlė visų Direktyvos 2004/38/EB nuostatų, šiai dienai Lietuvos teisės aktuose, skirtingai nei Direktyvoje 2004/38/EB, įtvirtintas siauras ES valstybės narės piliečio „kitų šeimos narių“ sąvokos aiškinimas. Nacionaliniai teisės aktai nenustato ES piliečio teisė išlaikyti darbuotojo statusą, tais atvejais, kai jis yra tinkamai užregistruotas darbo biržoje. Paruoštoje ataskaitoje 2008 m. gruodį Edinburgo Universiteto Europos Instituto kartu su Milieu Ltd. (Belgijoje įsikūrusia konsultacijų įmonė, kuri atlieka teisės aktų ekspertizes bei teikia vertinimus aplinkosaugos teisės srityje), vykdant Europos Komisijos finansuojamą programą, pateikė išvadą, kad Lietuvos Įstatymas reguliuodamas ne tik ES piliečių, bet visų užsieniečių statusą, yra pernelyg bendro pobūdžio. Daugybė poįstatyminių teisės aktų, detalizuojančių įstatyme numatytas bendras taisykles, stokoja suderinamumo su Direktyva 2004/38/EB, kas tampa trukdžiu tinkamam asmenų teisės į judėjimo laisvę Bendrijos viduje įgyvendinimui[78].

Pabrėžiama, kad ES narių galimybės judėti ES narių teritorijoje ES teisės dokumentuose yra pakankamai aiškiai apibrėžtos ir neproblemiškos lyginant su trečiųjų šalių piliečių judėjimu ES valstybėse. Bet kokiu atveju, trečiosios šalies piliečio, kaip ES piliečio šeimos nario statusas laisvo

[75] Ten pat, 18 str.
[76] Metock ir kiti prieš Teisingumo lygybės ir teisės reformų ministrą 2008 m. liepos 25 d. sprendimas (C-127/08).
[77] Ten pat.
[78] http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/citizenship/movement/doc/lithuania_compliance_study_en.pdf. [žiūrėta 2009-12-01].

judėjimo asmenų kontekste yra patogus, tačiau gali sukelti problemų, nes Direktyva 2004/38/EB nenumato galimybių pasilikti šalyje, kai ES pilietis prie kurio yra prisijungęs trečiosios šalies pilietis, paprasčiausiai palieka valstybę narę. Apsaugos prasme, jautriausia tokių asmenų grupių padėtis, kalbant apie pasekmes, kai ES šeimos narys, kurio pagrindu įvyko susijungimas su šeima, miršta arba įvyksta skyrybų procesas. Neigamai vertinama tai, kad esant tokiai situacijai trečiosios šalies pilietis turi išvykti iš valstybės narės, jeigu jis buvo išlaikomas mirusio ES piliečio ir neturi kitų lėšų, kad pasilikti toje valstybėje, kuri per ilgus metus jau tapo jo namais[79]. Taip pat, problemų neišvengta ir perkeliant šios Direktyvos 2004/38/EB nuostatas ir į nacionalinius valstybių narių teisės aktus, kaip pvz. į šeimos sąvoką LR teisės aktuose nepatenka asmenys, kurie yra ES valstybės narės piliečio vedamo namų ūkio nariai, išlaikytiniai, taip pat tie asmenys, kuriems dėl sunkios sveikatos būklės yra reikalinga ES valstybės narės piliečio priežiūra. Taigi, šie asmenys negali, nors pagal Direktyvą ir turi teisę, naudotis piliečių šeimos narių teisėmis bei lengvatomis judant bei apsigyvenant Lietuvoje. Taip pat, nacionalinėje teisėje nėra nustatyta imperatyvaus draudimo išsiųsti ES piliečių ir jo šeimos narių iš valstybės tais atvejais, kai „Sąjungos piliečiai atvyko į priimančiosios valstybės narės teritoriją ieškodami darbo. Pagal Direktyvos 2004/38/EB 14 straipsnį, tokiu atveju Sąjungos piliečiai ir jų šeimos nariai negali būti išsiųsti iš šalies, tol, kol jie gali pateikti įrodymus, kad tebeieško darbo ir kad jie turi realių galimybių įsidarbinti.[80]“

2.2. Trečiųjų šalių piliečiai Europos Sąjungos viduje.

Europos Vadovų Taryba savo specialiame posėdyje, kuris vyko 1999 m. spalio 15-16 d. pripažino, kad reikia suderinti nacionalinės teisės aktus, reglamentuojančius trečiųjų šalių piliečių priėmimo ir gyvenamosios vietos sąlygas. Šiame kontekste buvo pažymėta, kad ES turėtų užtikrinti deramas sąlygas valstybių narių teritorijoje gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams ir, kad gyvybingesne integracijos politika turėtų būti siekiama suteikti jiems teises ir pareigas, panašias į tas, kurias turi ES piliečiai.

Šiame kontekste buvo siekiama priimti Tarybos Direktyvą 2003/86/EB, kuri nustato valstybių narių teritorijoje teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams naudojimosi šeimos susijungimo

[79] Chalmers, C. Hadjiemmanuil European Union law. Text and materials. Cambridge University Press., New York, 2006, p. 594.
[80] Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje. OL L 158, 2004 04 30, 14 str.

teise sąlygas[81], taip pat taisykles, reglamentuojančias trečiųjų šalių piliečių šeimos susijungimo prašymų nagrinėjimą, šeimos narių atvykimo ir gyvenimo valstybėje narėje tvarką.

Jau minėta, kad ES piliečių ir jų šeimos narių, kurie taip pat yra ES piliečiai judėjimas valstybėje narėje nesukuria labai daug kliūčių žvelgiant šeimos susijungimo ir vienybės principo aspektu. Tačiau ES piliečių ir jų šeimos narių, kurie yra trečiųjų šalių piliečiai, apsigyvenimas ES paprastai sąlygotas didesne reikalavimų apimtimi ir dėl to gali būti labiau problemiškas.

Pagal Direktyvoje 2003/86/EB išdėstytas nuostatas darytina išvada, kad ji skirta tik trečiųjų šalių piliečių ir jų šeimos narių iš trečiųjų šalių susijungimui. Ši direktyva netaikoma ir prieglobsčio prašytojams, kurie dar nėra įgiję pabėgėlio statuso. Teisė susijungti su šeima pagal šią direktyvą netaikoma ir tais atvejais, jeigu asmuo iš trečiosios valstybės gyvena valstybėje narėje ir jam teikiama laikina arba papildoma apsauga[82].

Taigi, galime išskirti, kam taikomas šeimos susijungimas pagal aukščiau minėtą direktyvą, tai:

1) pabėgėlio statusą turintys asmenys;

2) kiti asmenys, atvykę gyventi iš trečiųjų šalių ir turintys laikiną leidimą gyventi arba leidimą nuolat gyventi valstybės narės teritorijoje, ir kurių šeimos nariai yra taip pat iš trečiosios šalies. Pastarieji trečiųjų šalių piliečiai gali būti atvykę į valstybę narę dėl įvairiausių priežasčių. Pavyzdžiui, dirbti bendradarbiaujant įvairiuose valstybės narės ir užsienio šalių projektuose, įsidarbinti tarptautinėje kompanijoje, kurti savo verslą valstybėje narėje, investuoti. Pabėgėlio statusą turinčių asmenų poreikis atsidurti valstybėje narėje paremtas kitais tikslais, dažniausiai dėl itin skaudžios patirties, dėl kurios buvo priversti palikti savo kilmės valstybę, kuri neleido jiems ten normaliai gyventi su šeima.

Prašymus dėl šeimos susijungimo ir atvykimo gyventi atitinkamoje valstybėje narėje kompetentingoms institucijoms gali pateikti globėjas, šeimos narys arba nariai. Tai valstybės narės nustato savo nacionaliniuose teisės aktuose. Asmenys, kurie neturi pabėgėlio statuso, privalo prie prašymo pridėti šeimos santykius įrodančius dokumentus, tam tikrais atvejais sąlygų išpildymo dėl šeimos susijungimo įrodymus, taip pat šeimos narių kelionės dokumentų patvirtintas kopijas. Prireikus gauti įrodymus, jog šeimos santykiai egzistuoja, valstybės narės gali apklausti globėją ir jo ar jos šeimos narius bei atlikti reikiamus tyrimus[83]. Tais atvejais, kai pabėgėlis negali pateikti oficialių dokumentinių šeimos santykių įrodymų, valstybės narės atsižvelgia į kitus tokių santykių

[81] Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. O. J. L 251/12, 03/10/2003 1 str.
[82] Ten pat, 3 str.
[83] Ten pat, 5 str.

buvimo įrodymus, vertintinus pagal nacionalinę teisę. Prašymą atmetantis sprendimas negali būti grindžiamas tik tuo, kad trūksta dokumentinių įrodymų[84].

Valstybės narės kompetentingos institucijos prašymą pateikusiam asmeniui ne vėliau kaip praėjus devyniems mėnesiams nuo prašymo pateikimo dienos pateikia rašytinį pranešimą apie sprendimą. Išskirtinėmis aplinkybėmis, susijusiomis su prašymo nagrinėjimo sudėtingumu, šis laikotarpis gali būti pratęstas. Toks terminas iš ties labai ilgas, ir ypatingai atsižvelgiant į tai, kad prašymas pateikiamas ir nagrinėjamas tuo metu, kai šeimos nariai gyvena ne valstybės narės, kurioje gyvena globėjas, teritorijoje ir tik retais atvejais valstybė narė gali atitinkamomis aplinkybėmis priimti prašymą, pateiktą tuo metu, kai šeimos nariai jau yra jos teritorijoje[85].

Nagrinėdamos prašymą dėl globėjo nesusituokusio partnerio, valstybės narės, kaip šeiminių santykių įrodymus, apsvarsto tokius veiksnius, kaip bendras vaikas, ankstesnis bendras gyvenimas, partnerystės registravimas ir kitas patikimas įrodymo priemones. Taip pat, deramai atsižvelgia į nepilnamečių vaikų geriausius interesus. Priimdamos neigiamą sprendimą dėl šeimos susijungimo turi tai motyvuoti[86].

Nors ES teisė ir apibrėžia teisę į šeimos susijungimą siekdama šeimos susijungimą laikyti ypatinga vertybe visuomenės gyvenime, taip pat numato ir teisės susijungti su šeima reikalavimus, ribojančius besąlyginį šeimų susijungimą. Šie reikalavimai arba kitaip vadinamos, šeimos susijungimo sąlygos, perkeliamos į nacionalinę valstybių narių teisę. Jų išpildymas, prašantiesiems susijungti su šeima, dažnai sukelia nemažai problemų.

Direktyvoje 2003/86/EB apibrėžtos sąlygos, kurias turi išpildyti globėjas norint susijungti su savo šeima:

1. Turi turėti tame pačiame regione normaliomis laikomas gyvenamąsias patalpas, atitinkančias atitinkamoje valstybėje narėje galiojančius bendrus sveikatingumo ir saugos standartus;

2. Pastovių ir nuolatinių lėšų, kurių pakanka sau ir savo šeimos nariams išlaikyti nesinaudojant atitinkamos valstybės narės socialinės paramos sistema;

3. Taip pat, valstybės narės gali reikalauti, kad trečiųjų šalių piliečiai laikytųsi integracijos priemonių pagal nacionalinę teisę[87];

4. Valstybės narės, gali reikalauti, kad globėjas iki savo šeimos narių prisijungimo prie jo ar jos būtų teisėtai išbuvęs jų teritorijoje ne ilgiau kaip dvejus metus[88];

[84] Ten pat, 11 str. 2 d.
[85] Ten pat, 5 str.
[86] Ten pat, 5 str.
[87] Ten pat, 7 str.
[88] Ten pat, 8 str.

5. Sau ir savo šeimos nariams skirtą ligos draudimą nuo bet kurios rizikos, nuo kurios atitinkamoje valstybėje narėje įprastai apdraudžiami savi piliečiai[89].

Didžioji dalis valstybių narių, atsižvelgdamos į Direktyvos 2003/86/EB nuostatas, kaip vieną iš šeimos susijungimo sąlygų savo nacionalinės teisės aktuose yra nustačiusios reikalavimus dėl gyvenamojo ploto turėjimo. Šios valstybės yra Austrija, Belgija, Čekijos Respublika, Danija, Estija, Vokietija (išskyrus Vokietijos piliečiams), Gaikija, Vengrija, Italija, Latvia, Lietuva, Lenkija, Portugalija, Slovakija, Ispanija ir Didžioji Britanija. Tačiau reikalavimai tarp valstybių yra skirtingi. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje, reikalavimai gyvenamajai vietai yra įvardijami kambarių skaičiumi, Estijoje ir Vengrijoje – kvadratinių metrų skaičiumi. Yra ir valstybių, kurios šios direktyvos nuostatos neperkėlė į savo nacionalinius teisės aktus. Tai Airija, Slovėnija, Švedija ir Olandija. Kipras ir Suomija taip pat neturi reikalavimų, tačiau nacionaliniai įstatymai numato, kad pajamos, reikalingos apsigyvenimui, atsispindėtų banko sąskaitose. Prancūzija gyvenamosios vietos sąlygų kontrolę perleido miestų savivaldybėms[90].

Direktyva 2003/86/EB kaip reikalavimą numato turėjimą pastovių ir nuolatinių lėšų, kurių pakaktų sau ir savo šeimai, nesinaudojant atitinkamos valstybės narės socialinės paramos sistema. Valstybėms narėms paliekama spręsti dėl šių lėšų įvertinimo, atsižvelgiant į jų pobūdį, reguliarumą bei minimalų nacionalinį darbo užmokestį ir pensijas, taip pat ir į šeimos narių skaičių.

Toks „pastovių ir nuolatinių pajamų reikalavimas“ gali nepagrįstai susiaurinti užsieniečių teises, jeigu jie arba jų globėjai negauna pajamų, tačiau turi pakankamai lėšų pragyvenimui valstybėje narėje. Pažymėtina, kad pakankamų išteklių sąvoka ETT praktikoje yra aiškinama labai plačiai. ETT sprendime byloje C-200/02[91] yra nurodęs, kad pakankamais ištekliais yra laikomos visos lėšos ir pajamos, kurias asmuo turi nepriklausomai nuo jų kilmės. Todėl būtų tiksliau nuostatą taikyti numatant, kad leidimas gyventi užsieniečiui gali būti išduodamas, jeigu jis turėtų pakankamai lėšų ar reguliarių pajamų, kurių pakaktų gyventi valstybėje narėje.

Išskyrus dvi valstybes nares Belgiją ir Švediją, visos valstybės narės reikalauja, kad pareiškėjas ir jo šeima sugebėtų pilnai save išlaikyti ir turėtų piniginių resursų gyvenamajai vietai be viešųjų fondų pagalbos. Penkios valstybėse narės - Kipras, Suomija, Vokietija, Ispanija, ir Didžioji Britanija nenumato savo įstatyminėse bazėse, kokios tiksliai turėtų būti pajamos. Didžiojoje Britanijoje priimtinas yra minimalus pajamų lygis, tačiau kiekvienu atveju yra svarstoma atskirai, priklausomai nuo individualaus žmonių pragyvenimo lygio ir poreikių. Vokietijoje reikalavimai pajamoms gali

[89] Ten pat, 7 str.
[90] Groenendijk, K.; Fernhout, R.; Van Dam, D.; Van Oers, R.; Strik, T. The Family Reunification Directive in EU Member States. The first year of implementation. Centre for Migration Law, Nijmegen, 2007, P. 24.
[91] Case C-200/02 Zhu and Chen [2004] ECR I-9925.

būti prilyginti socialinės paramos dydžio išmokoms, tačiau kiekvienu atveju yra atsižvelgiama individualiai[92]. Kitos valstybės narės reikalauja minimalių pajamų. Šiuo požiūriu yra išskiriamos dvi grupės: Pirmoji grupė minimalių pajamų lygį nustato pagal artimą minimaliam užmokesčio lygiui (Lietuva, Latvija, Prancūzija, Graikija, Vengrija, Liuksemburgas, ir Slovakija). Antroji grupė susideda iš valstybių narių, kurios reikalauja minimalias pajamas prilyginti socialinių pašalpų dydžiui (Austrija, Čekijos Respublika, Danija, Estija, Italija, Airija, Lenkija). Valstybė narė, kuri reikalauja didžiausių pajamų yra Olandija. Olandija reikalauja 120 proc. legalaus minimalaus uždarbio jei darbuotojas yra 23 metų amžiaus arba vyresnis. Nepaisant pakankamų pajamų, Olandijoje yra reikalaujama turėti ne trumpesnę, kaip 1 metų darbo sutartį nuo šeimos susijungimo prašymo dienos. Šios papildomos sąlygos sudaro labai didelių kliūčių norint atitikti visus būtinus reikalavimus[93]. Tačiau, kaip pastebime, reikalavimo gyvenamajam plotui Olandija neturi.

Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, vienas kaip atsisakymo išduoti arba pakeisti leidimą gyventi pagrindų yra nepakankamas lėšų turėjimas pragyvenimui Lietuvos respublikoje[94]. Įstatyme numatyta, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nustato pragyvenimo lėšų sumą, reikalingą pateikiant prašymus dėl leidimų išdavimo.

Kyla klausimas kaip šių asmenų atžvilgiu bus garantuotas EŽTK 8 straipsnio taikymas tuomet, kai susijungimas neįmanomas jokioje kitoje šalyje. Skirtingai nei Direktyva 2003/86/EB, Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nenumato jokių išimčių iš bendrų reikalavimų pabėgėlių šeimos susijungimui įgyvendinti (pvz. dėl išgyvento laikotarpio valstybėje, galimybės apriboti šią teisę dėl visuomenės sveikatos interesų, numatyto laukimo laikotarpio ir pan.) Bendrų visiems užsieniečiams reikalavimų taikymas pabėgėliams gali sukelti praktinius šeimos susijungimo teisės įgyvendinimo sunkumus[95].

Apklaustieji trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra susidūrę su prašymų dėl šeimos susijungimo Lietuvos Respublikoje pateikimu, pabrėžė, kad Lietuvoje ypatingai sudėtingai sudarytos galimybės trečiųjų šalių piliečiams apsigyventi kartu Lietuvos Respublikos teritorijoje. Didžioji dalis šeimų susijungė kitose ES valstybėse narėse, sužinojusios, kad pavyzdžiui, galimybė (įskaitant ir prašymų dėl šeimos nagrinėjimo terminus) apsigyventi visai šeimai kartu Lietuvoje, įmanoma tik po maždaug

[92] Groenendijk, K.; Fernhout, R.; Van Dam, D.; Van Oers, R.; Strik, T. The Family Reunification Directive in EU Member States. The first year of implementation. Centre for Migration Law, Nijmegen, 2007, P. 25.
[93] Ten pat, P. 26.
[94] LR 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539; 2008 m. vasario 1 d. Valstybės žinios. 2008, Nr. 22-803, 35 str. 5 d.
[95] Jakulevičienė L. „Lietuvos prieglobsčio sistema tarptautinių ir Europos Sąjungos standartų požiūriu“. Pabėgėlių apsauga: tarptautiniai standartai ir jų įgyvendinimas Lietuvoje 2005-06-10 konferencija. Mykolo Riomerio universitetas.

trejų metų. Taip pat, neigiamai vertino ir Migracijos darbuotojų kompetenciją, aiškinant sąlygas, kurias turi įgyvendinti užsieniečiai, padedant pildyti įvairius dokumentus.

Plačiau apie sąlygos išpildymą, susijusį su tam tikro metų skaičiaus išgyvenimu valstybėje narėje, siekiantiems susijungti su šeima, atskirai aptarsime šio darbo 3 skyriaus 4 dalyje.

Visos aukščiau minėtos sąlygos keliamos neatsižvelgiant į prašančiojo susijungti su šeima statusą, t.y. ar asmuo yra pabėgėlis, kurio jau pats statusas nusako apie jo didesnį pažeidžiamumą lyginant su kitais užsieniečiais, atvykstančiais verslo, įsidarbinimo ar kitais tikslais, statusu.

Kalbant apie pabėgėlius ir pabėgėlių šeimos narius, nurodytos sąlygos dėl gyvenamojo ploto, lėšų pragyvenimui ir ligos draudimo gali būti taikomos tik tada, kai atitinkamiems asmenims jau yra leistas šeimos susijungimas. Valstybės narės gali reikalauti, kad pabėgėlis atitiktų 7 straipsnio 1 dalyje nurodytas sąlygas, jei prašymas dėl šeimos susijungimo nepateikiamas per tris mėnesius nuo pabėgėlio statuso suteikimo[96]. Kitu atveju, tokie reikalavimai taikomi ir pabėgėliams.

ES mastu Direktyva 2003/86/EB jau buvo kvestionuota ETT. Byloje dėl komisijos prašymo atšaukti šią direktyvą (byla C-540/03)[97] Europos Parlamentas siekė panaikinti kai kurias sąlygas, teigdamas, kad jos pažeidžia pagrindines žmogaus teises, ypač teisę į šeimos gyvenimą ir diskriminacijos draudimą. Taip pat, buvo manoma, kad šios teisės bus pažeistos, jei Direktyva 2003/86/EB reikalaus iš valstybių narių, jog vyresni nei 12 m. vaikai išlaikytų integracijos testą, kad galėtų susijungti su šeima. Tačiau teismas atmetė tokius argumentus sprendime teigdamas, kad žmogaus teisių dokumentai neužtikrina šeimos nariams subjektyvios teisės atvykti į kitos valstybės teritoriją, privalomi integracijos testai savaime nėra neteisėti, nes suteikiama tam tikra galimybė valstybei nustatyti, ar vaikas įgyvendina integracijos reikalavimą. Taip pat laukimo laikotarpį įvardijo kaip būtiną siekiant užtikrinti, kad šeimos susijungimas įvyktų esant palankioms sąlygoms. Sunku sutikti su tokia argumentacija, nes, net jeigu ir tarptautinėje teisėje nėra visuotinai pripažintos teisės į šeimos susijungimą kaip subjektyvios teisės, vis dėl to tam tikrais atvejais, kai susijungimas negalimas kitoje valstybėje, atsisakymas leisti šeimos nariui atvykti gali sukelti nepateisinamą šeimos gyvenimo suvaržymą, o nepilnamečių susijungimo su tėvais atveju, atsisakius leisti susijungti su šeima dėl neišlaikyto integracijos testo tokia praktika sunkiai būtų suderinama su 1989 m. Vaiko teisių konvencija, pagal kurią numatoma nepilnamečių šeimos susijungimo prašymus „svarstyti humaniškai, operatyviai ir priimti teigiamą sprendimą[98].

[96] Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. O. J. L 251/12, 03/10/2003 12 str. 3 d.
[97] Byla C-540/03, European Parliament v. Council of the European Union [2006-06-27] ETA I-05769.
[98] LR 1995 m. liepos 3 d. įstatymas „Dėl Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos ratifikavimo“ Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501, 10 str. 1 d.

Patenkinusi prašymą susijungti su šeima, atitinkama valstybė narė tuojau pat leidžia šeimos nariui ar nariams atvykti. Tokiems asmenims sudaro visas sąlygas gauti reikiamas vizas bei suteikia pirmąjį leidimą gyventi bent vieneriems metams. Šis leidimas gyventi yra atnaujinamas. Šeimos nariams suteikto leidimo gyventi trukmė iš esmės neviršija globėjo turimo leidimo gyventi galiojimo trukmės[99].

Šeimos nariai tokiomis pat sąlygomis kaip ir globėjas turi teisę:

1. į mokslą;
2. įsidarbinti ir verstis savarankiška veikla;
3. naudotis profesiniu orientavimu, pradiniu ir tolesniu mokymu ir perkvalifikavimu.

Valstybės narės gali pagal nacionalinę teisę nustatyti sąlygas, kuriomis šeimos nariai verčiasi samdomo ar savarankiškai dirbančio asmens veikla. Šios sąlygos nustato terminą, jokiais atvejais neviršijantį 12 mėnesių, per kurį valstybės narės gali išnagrinėti savo darbo rinkos padėtį prieš leisdamos šeimos nariams verstis samdomo ar savarankiškai dirbančio asmens veikla[100].

Ne vėliau kaip po penkerių gyvenimo metų, ir jei šeimos nariui leidimas gyventi nebuvo suteiktas dėl kitų priežasčių nei šeimos susijungimas, sutuoktinis arba nesusituokęs partneris ir pilnametystės sulaukęs vaikas turi teisę, jei reikia – pagal prašymą, į atskirą leidimą gyventi, nepriklausomą nuo globėjo. Kipras, Graikija, Italija, Olandija ir Portugalija suteikia nepriklausomą leidimą nepilnamečiams gyventi nepaisant to, kad nėra suėjęs penkių metų terminas. Olandijoje, vaikui sulaukus pilnametystė atskiras leidimas gyventi suteikiamas po vienerių metų. Taip pat Vengrijoje ir Estijoje, nėra tokios sąvokos kaip atskiras leidimas gyventi apskritai, vaikai sulaukę pilnametystės tiesiog gauna leidimą gyventi[101].

Valstybės narės gali riboti atskiro leidimo gyventi išdavimą sutuoktiniui arba nesusituokusiam partneriui tais atvejais, kai šeimos ryšiai nutrūksta. Atskiras leidimas gyventi, jei reikia pagal prašymą, gali būti išduodamas asmenims, atvykusiems dėl šeimos susijungimo, našlystės, santuokos nutraukimo, gyvenimo skyriumi (separacijos) ar pirmojo giminystės laipsnio tiesiąja aukštutine ar žemutine linija giminių mirties atveju. Valstybės narės numato nuostatas, užtikrinančias atskiro leidimo gyventi suteikimą itin sunkių aplinkybių atveju[102]. O tai reiškia, kad nepriklausomas leidimas gyventi gali būti suteiktas anksčiau laiko negu tai yra reikalaujama. Didžioji valstybių narių

[99] Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. O. J. L 251/12, 03/10/2003 13str.
[100] Ten pat, 14 str.
[101] Groenendijk, K.; Fernhout, R.; Van Dam, D.; Van Oers, R.; Strik, T. The Family Reunification Directive in EU Member States. The first year of implementation. Centre for Migration Law, Nijmegen, 2007, P. 35.
[102] Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. O. J. L 251/12, 03/10/2003, 15 str.

dalis pagal šias aplinkybes suteikia tokį leidimą gyventi. Tik Prancūzijoje ir Slovakijoje nėra galimybės gauti atskirą leidimą gyventi anksčiau nei tai numato Direktyva 2003/86/EB. Tačiau, Prancūzija gali daryti išimtį Alžyro, Maroko, Tuniso ir Sub-Saharos šeimos nariams. Jie gali gauti leidimą gyventi tokiam pačiam terminui kaip ir šeimos globėjas[103].

Austrijoje, Čekijos Respublikoje, Kipre, Vokietijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Italijoje, Olandijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Ispanijoje ir Jungtinėje Karalystėje šeimos nariams gali būti suteiktas atskiras leidimas gyventi, jeigu miršta šeimos globėjas. Čekijos Respublikoje šeimos narys turi būti išgyvenęs šioje šalyje ne mažiau kaip du metus iki šeimos globėjo mirties. Tam, kad būtų suteiktas atskiras leidimas gyventi velionio šeimos nariui Graikijoje, jie turi buti pragyvenę Graikijoje ne mažiau kaip vienerius metus iki globėjo mirties. Sutuoktiniai Jungtinėje Karalystėje turi galimybę prašyti neribotos pasilikimo galimybės jeigu šeimos globėjas miršta, tačiau jie turi įrodyti, kad mirties dieną jų santykiai buvo tikri.

Išsiskyrimo atveju, Portugalija ir Ispanija suteikia galimybę gauti atskirą leidimą gyventi. Ispanijoje yra reikalaujama dviejų metų santuokos termino iki išsiskyrimo. Čekijos Respublikoje vedybinis gyvenimas turi būti trukęs penkis metus ir šeimos narys privalo būti išgyvenęs šioje šalyje visus šiuos penkis metus. Graikijoje - trejus metus, tame tarpe vienerius iš jų būtent Graikijos teritorijoje[104].

Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numatyta, kad panaikinus užsieniečio laikiną ar nuolatinį leidimą gyventi, jo šeimos narių, gyvenančių kartu su juo, leidimai gyventi taip pat panaikinami[105].

Vertinant Direktyvos 2004/38/EB ir Direktyvos 2003/86/EB panašumus dėl teisių suteikimo trečiųjų šalių piliečių šeimos narių atžvilgiu, pastebėtina, kad šeimos narių teisės, mirties, santuokos nutraukimo ar kitu atveju labai panašios tuo, kad ES piliečiui išvykus iš valstybės narės, jo šeimos nariai trečiųjų šalių piliečiai taip pat turi palikti valstybę narę. Taip pat ir trečiųjų šalių šeimos susijungimo atveju, panaikinus užsieniečiui leidimą gyventi valstybėje narėje, šios teisės netenka ir kiti jo šeimos nariai. Kitais atvejais matyti, kad trečiųjų šalių piliečių susijungimas ES sąlygotas kur kas didesniais sąlygų išpildymo reikalavimais siekiant šeimai atvykti ir apsigyventi valstybės narės teritorijoje nei ES piliečių ir jo šeimos narių ES viduje. Kai kuriais atvejais, kai kalbame apie pabėgėlių statusą turinčius asmenis, kuriems taip pat gali būti taikomos tokios sąlygos, kaip

[103] Groenendijk, K.; Fernhout, R.; Van Dam, D.; Van Oers, R.; Strik, T. The Family Reunification Directive in EU Member States. The first year of implementation. Centre for Migration Law, Nijmegen, 2007, P. 38.
[104] Ten pat.
[105] LR 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539; 2008 m. vasario 1 d. Valstybės žinios. 2008, Nr. 22-803, 50 str., 54 str.

gyvenamojo ploto turėjimas, pastovios pajamos, yra net ir neįmanomas. Daugelis valstybių savo nacionaliniuose teisės aktuose dėl sąlygų išpildymo taiko ne visus Direktyvoje 2003/86/EB apibrėžtus reikalavimus, kaip pavyzdžiui, tik reikalavimą dėl reguliarių pajamų turėjimo, bet nekelia sąlygos dėl gyvenamojo ploto arba priimdama sprendimus dėl šeimos susijungimo, valstybė atsižvelgia į situaciją individualiai, tam tikrais atvejais taiko išimtis. Lietuva – viena tų valstybių, kurioje numatomos visos direktyvoje išvardintos sąlygos, todėl susijungimas su šeima praktiniu požiūriu dėl to sukelia itin daug nepatogumų užsieniečiams.

3. ŠEIMOS SUSIJUNGIMO PROBLEMOS

3.1. Fiktyvios santuokos problema.

Didžioji dalis trečiųjų šalių piliečių sudarydami fiktyvias santuokas su ES piliečiais tikisi gauti ES valstybės narės pilietybę ir tokiu būdu atverti galimybes laisvai judėti visoje ES teritorijoje bei užsitikrinti geresnes darbo ir gyvenimo sąlygas.

Dažniausiai nuotakų ir jaunikių ieškoma internete. Yra net specialūs tinklapiai, kuriuose galima pasiskelbti. Dažnai pasiūlymas sudaryti fiktyvią santuoką su trečiosios šalies piliečiu įtraukiamas į darbo pasiūlymus ir įvardijamas kaip pasiūlymas užsidirbti „lengvu ir populiariu“ būdu. Pasiteiravus dėl galimybės užsidirbti tokios santuokos sudarymu rūpinasi tarpininkai, kurie padeda susisiekti su trečiosios šalies piliečiu, sutvarkyti reikiamus dokumentus santuokai sudaryti bei atlikti kitus formalumus, pavyzdžiui, išaiškina dėl būtinybės susikeisti reikiama informacija apie šeimyninius santykius, kad būtų įmanoma įtikinti Migracijos tarnybą dėl santuokos tikrumo ir pan. Už šį tarpininkavimą jie gauna savo atlyginimą, kuris sudaro apie 1000-3000 eurų už vieną santuoką. Taip pat „juodojoje“ rinkoje nustatyti mokesčiai sutikusiam asmeniui sudaryti fiktyvią santuoką, mokama apie 10 000 tūkst. eurų.

Nors trečiųjų šalių piliečių akimis, durys, į tokias šalis kaip JAV ir Didžioji Britanija, jau užsivėrė, o „Lietuva – tik kaimas, į kurį pravažiuojant užvežami nereikalingi daiktai[106]“.

Tačiau siekiant gauti Lietuvos Respublikos pilietybę reikia išpildyti Lietuvos teisės aktų numatytas sąlygas: Pirma, susituokus su Lietuvos Respublikos piliete ar piliečiu pirmiausia šalyje leidžiama apsigyventi laikinai. Antra, praėjus keleriems metams užsienietis turi išlaikyti egzaminą. Trečia, tik po 5 metų jam gali būti išduodamas leidimas nuolatiniam gyvenimui arba prašoma suteikti pilietybę, jei asmuo yra deklaravęs gyvenamąją vietą ir pateikęs duomenis apie pragyvenimo šaltinį[107].

Taip pat fiktyvių santuokų sudarymas dėl aukščiau minėtų priežasčių yra populiarus ir siekiant iš ES valstybės patekti į trečiosios šalies valstybę. ES piliečių vaidmuo sudarant fiktyvias santuokas ypač ryškus Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV). Vienas populiariausių būdų legalizuotis, kitaip tariant gauti „žalią kortą“ – santuoka su JAV piliečiu. Dabar, kai atvykę iš ES valstybių vis dažniau

[106] http://www.ve.lt/?=1065924810&data=2008-01-26&id=1201294039&page=print [žiūrėta 2009-10-25].
[107] LR 1999 m. gruodžio 14 d. Pilietybės įstatymas. Valstybės žinios, 2000-07-19 Nr. 59-1755, 12, 14 str.

fiktyviai tuokiasi JAV, pareigūnai vis rečiau tiki santuokos tikrumu. Ypač nepatikliai žiūrima į skirtingų rasių, didelio amžiaus skirtumo sutuoktinių poras. Norint gauti „žaliąją kortą“ JAV, sutuoktiniui reikia dalyvauti specialiame pokalbyje, kuriame dalyvauja ne tik pareigūnai, bet ir psichologai. Labai dažnai fiktyviai susituokusių porų atsakymai į elementarius klausimus nesutampa[108].

Kitas pavyzdys - Airija. Iš skurdžių trečiųjų šalių atvykę nelegaliai dirbti asmenys ieško bet kokių galimybių likti Airijos teritorijoje. Viena paprasčiausių – fiktyviai susituokti su ES piliete. Pastaruoju metu, kai Airijos ekonomika patiria recesiją, šios šalies pareigūnai ieško būdų kaip užkirsti kelią tokiems veiksmams – griežtina darbo leidimų išdavimo tvarką ir rengia deportavimo operacijas.

Imigracijos pareigūnų atlikto tarnybinio tyrimo metu paaiškėjo, jog iš beveik 5 tūkst. svetimšalių, pareiškusių norą susituokti Airijoje – 15 proc. yra prieglobsčio šalyje prašantys migrantai[109].

Direktyvos 2003/86/EB dėl teisės susijungti su šeima nuostatos dėl pagrindų atsisakyti leisti arba panaikinti šeimos susijungimą Lietuvoje yra perkeltos į nacionalinę teisę ir apima šias situacijas:

1. Realių šeimos ar santuokinių ryšių nebuvimą;
2. Suklastotų dokumentų pateikimą;
3. Fiktyvią santuoką ar partnerystę[110].

Vienas iš atsisakymo išduoti leidimą gyventi užsieniečiui Lietuvos Respublikoje yra „rimtas pagrindas manyti, kad sudaryta fiktyvi santuoka[111]“.

Jeigu leidimas laikinai gyventi išduodamas užsieniečiui šeimos susijungimo atveju, kai susijungiama su sutuoktiniu, kuris gyvena Lietuvos Respublikoje, vidaus reikalų ministro nustatyta tvarka turi būti nustatyta, ar santuoka nėra fiktyvi[112].

Pagal Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro įsakymą Nr. 75-2981, Lietuvoje santuoka laikoma fiktyvia jeigu šeimos nariai iki santuokos niekuomet nebuvo susitikę[113].

---

[108] http://www.bernardinai.lt/archyvas/straipsnis/61050. [žiūrėta 2009-10-25].
[109] http://www.lrytas.lt/print.asp?data=&k=news&id=12319961941230204912. [žiūrėta 2009-10-26].
[110] Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. O. J. L 251/12, 03/10/2003.
[111] LR 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539; 2008 m. vasario 1 d. Valstybės žinios. 2008, Nr. 22-803, 35 str. 4 d.
[112] Ten pat, 43 str. 1 d., 3 str. 3 d.
[113] LR Vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymas „Dėl leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo bei fiktyvios santuokos sudarymo, fiktyvios registruotos partnerystės ir fiktyvaus įvaikinimo įvertinimo taisyklių patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2005, Nr. 126-4509; pakeistas: 2007 m. birželio 28 d. Valstybės žinios. 2007, Nr. 75-2981, P.33.4.

Tačiau modernėjant dokumentų užpildymo, registracijos raidai, panašu, „kad esant tokiam reikalavimui neatsižvelgiama į kai kurias tradicines praktikas, paplitusias užsienio šalyse, todėl toks apibrėžimas gali būti laikomas per plačia fiktyvios santuokos sąvoka. Panašu, kad esant šiam reikalavimui neatsižvelgiama į naujas tendencijas (pvz. santuoką internetu)[114]“. Taip pat veiksniai, kurie gali duoti pagrindo manyti, kad santuoka yra fiktyvi, jei susituokus negyvenama kartu, sutuoktiniai netvarko bendro ūkio, nevykdomos sutuoktinių pareigos, taip pat jei sutuoktiniai nekalba abiem suprantama kalba[115].

Lietuvos statistikos departamentas pateikė informaciją apie 2006 m. Lietuvoje įregistruotų santuokų su trečiųjų šalių piliečiais skaičių. Buvo įregistruota 180 santuokų su Rusijos piliečiais, beveik 100 – su Ukrainos, perpus tiek – su Turkijos ir Baltarusijos[116]. Pastaraisiais metais lietuvių santuokų ir trečiųjų šalių piliečiais pastebimai padaugėjo, todėl ir tikimybė dėl fiktyvių santuokų galimybės išaugo, o įrodyti šeimos nebuvimą ne visuomet taip paprasta.

Lietuvos migracijos tarnybos darbuotojai, išduodami su Lietuvos Respublikos piliečiu ar piliete susituokusiam užsieniečiui leidimą gyventi Lietuvoje, turi patikrinti, ar santuoka nėra fiktyvi. Paprastai apsiribojama dokumentų tikrinimu, o tyrimas atliekamas tik esant įtarimui, kad santuoka galėtų būti fiktyvi.

2004 metais buvo pataisytas Migracijos departamento veiklą šioje srityje reglamentuojantis įstatymas. Prieš pataisą, leidimas laikinai gyventi Lietuvoje nebuvo išduodamas „jei sudaryta fiktyvi santuoka“, o pataisytame įstatyme teigiama, jog leidimo negalima išduoti „jei yra pagrindo manyti, kad santuoka fiktyvi“.

Įtarus, kad santuoka fiktyvi, abu sutuoktiniai tikrinami: abu atskirai, bet vienu metu apklausiami pagal specialų klausimyną, kuriame yra maždaug 20 kausimų. Jei reikia, užduodama ir papildomų klausimų. Jei per apklausą nesutampa tik pora neesminių atsakymų, leidimas gyventi Lietuvoje dažniausiai išduodamas. Bet akivaizdžiai meluojantiems leidimai gyventi neišduodami. Tokiais atvejais užsieniečiai Migracijos departamento tarnybos sprendimą gali apskųsti teismui, tačiau, iki 2008 m. vasario mėnesio teismai nėra panaikinę nei vieno atsisakymo išduoti leidimą įtarus fiktyvią santuoką. Net ir teismui pripažinus, kad leidimas gyventi Lietuvoje išduotas nepagrįstai, santuoka

[114] Jakulevičienė L., Biekša L. Šeimos susijungimo direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę ir įgyvendinimo problemos. Jurisprudencija. 2009, 2(2). P. 184.
[115] LR Vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymas „Dėl leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo bei fiktyvios santuokos sudarymo, fiktyvios registruotos partnerystės ir fiktyvaus įvaikinimo įvertinimo taisyklių patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2005, Nr. 126-4509; pakeistas: 2007 m. birželio 28 d. Valstybės žinios. 2007, Nr. 75-2981, 33 p.
[116] http://www.stat.gov.lt/lt. [žiūrėta 2009-10-01].

nėra anuliuojama. Pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus teismas ją gali panaikinti tik vieno iš sutuoktinių prašymu arba prokuratūros teikimu.

Tarp 25 užsieniečių, kuriems per 2006-2007 metus atsisakyta išduoti leidimus gyventi Lietuvoje dėl įtarimų sudarius fiktyvias santuokas, pirmauja ukrainiečiai – 7. Kiti buvo atvykę iš Kinijos, Moldovos, Rusijos, Libano, Pakistano, Baltarusijos, Azerbaidžiano, Armėnijos ir Gruzijos. Tarp jų - 6 moterys iš Ukrainos, Armėnijos ir Gruzijos. Migracijos departamento duomenimis, Lietuvos piliečiai daug rečiau įsipainioja į fiktyvių santuokų aferas nei Lietuvos pilietės moterys, turinčios leidimus nuolat gyventi Lietuvoje[117].

Vykdant šeimos susijungimo procedūrą svarbus šeimyninių santykių įrodymo klausimas ypač aktualus pabėgėliams, kurie neretai dokumentinių įrodymų neturi. Direktyvoje 2003/86/EB atsižvelgiama į šią specifinę pabėgėlių situaciją, todėl valstybės narės nesant tokių dokumentų atsižvelgia į kitus tokių santykių buvimo įrodymus, kurie vertinami remiantis nacionaline teise, o atmesti prašymą dėl dokumento trūkumo neleidžiama. Šią nuostatą įtvirtina LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 122 straipsnis[118] ir Laikinų leidimų gyventi išdavimo tvarkos 16 punktas[119].

Metrikacijos skyriai ir migracijos tarnybos negali kreiptis į teismą kilus įtarimui dėl vedybų neskaidrumo, nes Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas tokios teisės praktiškai nesuteikia.

Pagal Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą, santuoka sudaryta tik dėl akių, neturint tikslo sukurti šeimos teisinių santykių, gali būti pripažįstama negaliojančia pagal vieno iš sutuoktinių arba prokuroro ieškinį[120]. Tačiau tokią santuoką gali ginčyti tik sąžiningas sutuoktinis, t.y. tas, kuris ketino sukurti šeimą, pavyzdžiui, moteris tekėjo norėdama šeimos, o vyras ją sudarė dėl kitų tikslų. Santuoką anuliuoti gali tik teismas.

Klaipėdos apygardos prokuratūros atstovės spaudai Palmiros Martinkienės teigimu, per pastaruosius 7 metus, nebuvo pateiktas nė vienas ieškinys, kurio pagrindas – įtarimai, jog santuoka fiktyvi[121].

Apžvelgiant šią problemą, fiktyvios santuokos, kurias draudžia LR Civilinis kodeksas – trečiųjų šalių piliečiams – mažai rizikingas būdas dėl to, kad nėra itin griežtų sankcijų numatančių tokių

[117] http://www.balsas.lt/print/183065. [žiūrėta 2009-10-01].
[118] LR 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539; 2008 m. vasario 1 d. Valstybės žinios. 2008, Nr. 22-803, 122 str.
[119] LR Vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. IV-329 „Dėl leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo bei fiktyvios santuokos sudarymo, fiktyvios registruotos partnerystės ir fiktyvaus įvaikinimo įvertinimo taisyklių patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2005, Nr. 126-4509, pakeistas: 2007 m. birželio 28 d. Valstybės žinios. 2007, Nr. 75-2981. 16 p.
[120] LR Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
[121] http://www.ve.lt/?=1065924810&data=2008-01-26&id=1201294039&page=print. [žiūrėta 2009-10-25].

santuokų sudarymą. Direktyva 2003/86/EB taip pat draudžia tokią santuoką, bet sankcijų mechanizmas yra per silpnas siekiant suvaldyti vis sparčiau besiplėtojančią fiktyvių santuokų bangą. Juose tėra numatoma, kad esant fiktyviai santuokai neišduodami leidimai nuolat ar laikinai gyventi. Kad ir kaip sunku būtų įrodyti realių santykių buvimą, tačiau migracijos pareigūnai turėtų turėti atitinkamą kompetenciją tokiems klausimams spręsti, nes jie turi įvertinti ir nustatyti, ar yra rimtas pagrindas manyti, kad sudaryta santuoka yra fiktyvi[122]. Tačiau nustatyti tokius veiksnius kaip nevykdomos sutuoktinių pareigos arba tai, kad netvarkomas bendras ūkis, nėra taip ir paprasta. Vertindami tokias situacijas pareigūnai ne visuomet tinkamai įvertinti realią situaciją. Pavyzdžiui, apklaustos Lietuvos pilietės Simonos V. ir Ganos piliečio Hamet V. metu paaiškėjo, kad pora siekė susituokti ir gyventi Lietuvoje, tačiau susidūrė su dideliais trukdžiais siekiant gauti vizą trečiosios šalies piliečiui Lietuvoje. Kadangi tai ilgai užtruko, pora santuoką sudarė Egipte. Lietuvos ambasadoje užpildė prašymą dėl vizos suteikimo ir tik tuomet, įregistravus santuoką. Migracijos pareigūnams atrodė, kad jų santuoka sudaryta fiktyviai, todėl šeima buvo nuolat tikrinama. Sutuoktinių nuomone, jie susidūrę su itin neigiamu LR Migracijos pareigūnų požiūriu į trečiųjų šalių piliečius bei nepakankama kompetencija sprendžiant fiktyvios santuokos nustatymo atvejus.

3.2. Tos pačios lyties asmenų santuokos ir nesantuokinės partnerystės skirtingo reglamentavimo įvairiose valstybėse problema.

Santuoka, partnerystė tradiciškai laikomos nacionalinės teisės kompetencijos sritimi ir todėl nepatenka į Europos bendrijos kompetencijos sritį.

Direktyvoje 2003/86/EB dėstoma, kad „valstybės narės turėtų įgyvendinti šios direktyvos nuostatas vengdamos diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos (....) amžiaus ir lytinės orientacijos[123]“.

Didėjantis ES vaidmuo sutampa su nacionalinių šeimos teisės sistemų pokyčiais ir reformomis. Galime išskirti keletą tendencijų. Pirma, Nyderlandai ir Belgija nusprendė leisti santuoką ir tarp tos pačios lyties porų. Ispanija yra taip pat viena iš valstybių, įteisinusių tos pačios lyties asmenų santuokas. Antra, daugelyje Europos šalių priimti įstatymai, kurie leidžia nesusituokusioms poroms

[122] LR Vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymas „Dėl leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo bei fiktyios santuokos sudarymo, fiktyvios registruotos partnerystės ir fiktyvaus įvaikinimo įvertinimo taisyklių patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2005, Nr. 126-4509; pakeistas: 2007 m. birželio 28 d. Valstybės žinios. 2007, Nr. 75-2981, 32 p.

[123] Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. O. J. L 251/12, 03/10/2003 (5).

naudotis tam tikromis teisėmis ir pareigomis. Trečia, kai kurios šalys suteikia nemažai teisių poroms, kurios kartu pragyvena tam tikrą laikotarpį, nors jos ir neįgyja naujo teisinio statuso[124].

Santuokos svarbą pabrėžia ir EŽTK, kurios 12 straipsnis nurodo, kad „vyras ir moteris, sulaukę santuokinio amžiaus, turi teisę tuoktis ir kurti šeimą[125]“. Šiame kontekste iškyla klausimų dėl ES teisės ir santuokų, kuriose vienas arba abu partneriai yra tos pačios lyties santuokų pripažinimo.

Iššūkis ES – suderinti nacionalinių praktikų, pagrįstų aprėpties nuostata, įvairovę bei užtikrinti, kad ES įstatymai nesukurtų naujų kliūčių pripažinti lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių žmonių šeimas[126].

Teisinės padėties nacionaliniu lygmeniu apžvalga atskleidžia didelį nacionalinių įstatymų dinamiškumą. Didžioji dalis Sąjungos valstybių kuria naujas teisines nuostatas, norėdamos geriau atspindėti socialinę tikrovę, kurioje daug žmonių nebesieja stabilių santykių su santuoka. Be to, daug valstybių aiškiai pripažįsta, kad ir tos pačios lyties poros kuria stabilius tarpusavio santykius, kurie, pagal susiklosčiusią šių dienų situaciją, reikalauja tokias santuokas įteisinti įstatymais.

2001 metais Nyderlandai pasipriešino *status quo* nuspręsdami leisti tuoktis tos pačios lyties poroms. 2003 metais tokį pat žingsnį žengė ir Belgija[127].

Pagrindinių ES teisių chartija atspindi šiuolaikišką požiūrį į skirtingos lyties bei skirtingų santuokų pobūdį, akcentuodama, kad santuokos statusas nustatomas pagal nacionalinius įstatymus. Chartijos 9 straipsnis nustato, kad „teisę tuoktis ir teisę sukurti šeimą garantuoja šių teisių įgyvendinimą reglamentuojantys nacionaliniai įstatymai“. Aiškinamajame chartijos memorandume pažymima, kad 9 straipsnis „nei draudžia, nei įpareigoja suteikti santuokos statusą tos pačios lyties žmonių sąjungoms[128]“.

ES Pagrindinių teisių agentūra (*Fundamental Rights Agency - FRA*) 2008 m. rugpjūčio mėn. išplatino pranešimą, kuriame raginama sukurti visiems privalomą ES teisinę bazę, kuri sulygintų susituokusių heteroseksualių porų bei tos pačios lyties ir nesusituokusių priešingos lyties porų teisinį statusą visoje Europoje. Pranešime taip pat rekomenduojama kurti politiką, nukreiptą į „homoseksualumo ir kitų lyties tapatybių matomumo skatinimą“ bei kriminalizuoti homofobiją kaip „neapykantos nusikaltimą“. Šio pranešimo Europos parlamentas pageidavo rengdamas direktyvą dėl

[124] M. Bell Šeimos partneriai, vaikai ir Europos Sąjunga Nuoroda internete http://www.gay.lv/family/policy.php. [žiūrėta 2009-10-15].
[125] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. 1995 11 04. Valstybės žinios. 2000 11 10 Nr. 96-3016, 12 str.
[126] M. Bell Šeimos partneriai, vaikai ir Europos Sąjunga Nuoroda internete http://www.gay.lv/family/policy.php. [žiūrėta 2009-10-15].
[127] Ten pat.
[128] ES Pagrindinių teisių chartija. Nuoroda internete: http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303LT.01000101.htm [žiūrėta 2009-11-02].

diskriminacijos seksualinės orientacijos atžvilgiu, kadangi ES teisė tokią apsaugą taiko tik darbo sferoje, kitas paliekant reguliuoti nacionalinės teisės lygmeniu. Pranešime aprašomi visi galimi ES ir nacionaliniai teisės aktai, kurie galėtų diskriminuoti homoseksualus judėjimo laisvės, prieglobsčio, šeimos susijungimo aspektu. Taip pat teigiama, jog ES įstatymai turėtų priversti valstybes nares, kuriose nėra registruotą partnerystę ar „gėjų santuokas“ reguliuojančių teisės aktų, vertinti žmones, gyvenančius tokiuose socialiniuose ryšiuose, kaip susituokusias poras. Santuokinių privilegijų suteikimas tos pačios lyties ir nesusituokusioms, bet kartu gyvenančioms priešingos lyties poroms pranešime pateisinamas kaip vienas iš ES „pagrindinių lygybės principų.“ Vis dėlto tos pačios lyties ir priešingos lyties porų apibrėžimas tekste nėra pateikiamas. Autoriai kalba apie „stabilius ir nuolatinius santykius“ ar „*de facto* ilgalaikius santykius“ arba santykius su „pakankamu pastovumo laipsniu.“ Be abejonės, siūlomos ES įstatymų pataisos būtų naudingos tik seksualinių ryšių siejamoms poroms. Pranešime nenurodoma, kaip vyriausybės galėtų atskirti tokius santykius[129].

Tačiau nuomonių šiais klausimais yra labai įvairių, pavyzdžiui, Dr. Alexanderis Havardas, Europos Centro lyderystės vystymui direktorius, atvykęs iš Suomijos į Lietuvos Respubliką, savo pranešime „Šeimos politikos tendencijos ES Parlamente“ teigė, kad šeima yra Vakarų civilizacijos pagrindas[130]. Svečias aštriai kritikavo ES Parlamento šeimos politikos tendencijas. Šiuo atveju, ES tikslas, pasak dr. A. Havardo – Europos civilizacijos sunaikinimas, nes nesusituokusių sugyventinių bei tos pačios lyties sąjungų laikymas šeimomis reiškia visuomenės pagrindų griovimą. Dr. A. Havardo teigimu, vienas efektyviausių būdų kovoti prieš šeimą – tai alternatyvių šeimų rėmimas ir legalizavimas.

Šiuo metu ES teisė leidžia ES piliečiams ir jų šeimų nariams laisvai kilnotis ir gyventi bet kurioje ES vietoje. ES taip pat leidžia trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra susituokę su ES piliečiais, legaliai gyventi ES. Šie teisės aktai santuoką traktuoja tradicine prasme, nors ir leidžia išimtis, kai persikraustymas ar šeimos susijungimas įvyksta tarp šalių, kurios kitas santykių formas pripažįsta lygiavertėmis santuokai. Beveik pusė valstybių narių teisiškai nepripažįsta nesusituokusių porų. Be to, naujos valstybės narės netgi nesprendžia šio klausimo. ES teisėje rasime labai mažai pavyzdžių, kuriuose būtų pripažįstama nesantuokinė partnerystė ar kita santykių forma nesusituokusiųjų tradicine prasme.

---

[129] Nuoroda internete: http://www.patriotai.lt/straipsnis/2008/08/29/es-agentura-ragina-keisti-santuokos-apibrezima-ir-kriminalizuoti-homofobija [žiūrėta 2009-11-02].

[130] 2007 m. spalio 12 d. Seime vykusi tarptautinė konferencija „Šeima besikeičiančioje visuomenėje“. Nuoroda internete: http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-10-15-seima-konstitucine-vertybe-ir-vakarucivilizacijos-pamatas/14593. [žiūrėta 2009-10-02].

Statusas artimas santuokai, bet teisiškai skirtingas, buvo sukurtas Danijoje, Švedijoje, Suomijoje ir Nyderlanduose, taip pat ir Norvegijoje bei Islandijoje. Lietuvoje taip pat „registruota partnerystė“ garantuoja beveik visas santuokos teises, išskyrus motinystės ir tėvystės teises – dirbtinį apvaisinimą ir įsivaikinimą. Svarbu tai, kad šios artimos teisės palaipsniui suteikiamos registruotiems partneriams keliose valstybėse, tokiu būdu toliau trinant ribas tarp partnerystės ir santuokos. Registruota partnerystė prieinama tik tos pačios lyties poroms visose minėtose valstybėse, išskyrus Nyderlandus, kur ji atvira ir priešingų lyčių poroms[131].

Užuomazgos link platesnio partnerio suvokimo atsispindi 2001 metais priimtoje direktyvoje dėl laikinos apsaugos[132]. Ši direktyva skirta apginti asmenis masinių antplūdžių metu, kai sunku pritaikyti įprastas prieglobsčio suteikimo procedūras kritiniais laikotarpiais (pavyzdžiui, per karus Bosnijoje ir Kosove). Jos 15 straipsnio 1 dalis numato šeimos susijungimo teisę tam tikromis aplinkybėmis. Šeimos nariai apibūdinami kaip „maitintojo sutuoktinis arba jo/jos nesusituokęs partneris, su kuriuo sieja stabilūs santykiai, jei direktyvą įgyvendinančios valstybės narės įstatymai arba nusistovėjusi praktika traktuoja nesusituokusias poras beveik taip pat kaip susituokusias poras pagal užsieniečių teisinės padėties įstatymus[133]“. Panašiai partnerystė išskiriama ir Tarybos direktyvoje 2003/9/EB. Ši direktyva nustato minimalius reikalavimus prieglobsčio prašytojų priėmimui[134]. Tačiau iš esmės nesusituokę partneriai šiais atvejais gali pasinaudoti su migracija susijusiomis teisėmis tik tose valstybėse, kurios nacionaliniai įstatymai garantuoja nesusituokusių porų apsaugą.

ETT pirmą kartą nagrinėjo teisinį registruotos partnerystės statusą ES teisėje tirdamas bylą D ir Švedija prieš Tarybą. Byla buvo susijusi su atsisakymu suteikti socialines lengvatas Tarybos darbuotojui, Švedijos piliečiui, įregistravusiam partnerystę. Pagal Belgijos nacionalinius įstatymus, socialinės lengvatos buvo skiriamos tik „susituokusiems pareigūnams“. Pagal Švedijos įstatymus pareiškėjas negalėjo susituokti su kitu asmeniu, kol nenutrauks registruotos partnerystės[135].

Sprendimas D byloje aiškiai parodo, kad šiuo metu teismas nelinkęs išplėsti sąvokų „susituokęs“ ar „sutuoktinis“ taip, kad jos aprėptų ir registruotus partnerius. Todėl atsakomybė tenka ES įstatymų

[131] M. Bell Šeimos partneriai, vaikai ir Europos Sąjunga Nuoroda internete http://www.gay.lv/family/policy.php. [žiūrėta 2009-10-15].
[132] Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between members states in receiving such persons and bearing the consequences thereof. O.J. L 212/12, 7.8.2001.
[133] Ten pat.
[134] Tarybos 2003 m. sausio 27 d. direktyva 2003/9/EB, nustatanti minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo. [2003] O J L 31/18, 06/02.
[135] Byla C-122/99P D and Sweeden v. Council [2001] ECR I-4319. P. 34.

leidėjui, kuris turi užtikrinti specifinį šio statuso pripažinimą ES teisės instrumentuose[136]. Dabartiniu metu registruoti partneriai labai skirtingai traktuojami nacionalinėje teisėje, kur jie laikomi beveik sutuoktiniais ir ES teisėje, kur jie laikomi viengungiais. Tokios bylos kaip D išryškina tas kliūtis, kurios, laikantis tokių nuostatų, sukuriamos norintiems migruoti Sąjungos viduje.

Įdomu, kad Direktyvoje 2003/86/EB, nustatyti skirtingi reikalavimai registruotiems partneriams ir nesusituokusioms poroms. Registruota partnerystė pripažįstama ir Direktyvoje 2004/38/EB. Tai rodo, kad atsiveria naujos galimybės įtraukti „registruotą partnerį“ kaip pripažintą asmens statusą į ES teisinius instrumentus, tačiau dar tobulintiną daugeliu aspektų. Taip pat problemos, kylančios dėl tos pačios lyties sutuoktinių nėra išspręstos apskritai. Tokių asmenų judėjimas, žvelgiant šeimos susijungimo aspektu, realiai sunkiai realizuojamas su esama apibrėžtimi ir tiksliniu reglamentavimu ES teisėje.

Europos Tarybos Parlamentinė asamblėja yra susirūpinusi dėl to, kad vykdant imigracijos politiką daugelis Europos valstybių narių diskriminuoja lesbietes ir gėjus. Visų pirma, dauguma jų nepripažįsta persekiojimo dėl seksualinės orientacijos, kaip teisėto pagrindo suteikti prieglobstį, taip pat jos nesuteikia jokių teisių gyventi šalyje su tos pačios lyties užsienio partneriu jeigu nacionalinė teisė to nepripažįsta[137].

JTVPK požiūriu, šeimos sąvoka turėtų apimti sutuoktinius, pagal paprotį susituokusius asmenis, ilgą laiką kartu gyvenančius asmenis, taip pat ir tos pačios lyties poras bei nepilnamečius vaikus, bent jau kol jiems sukaks 18 metų[138].

Skirtinga būsimų sutuoktinių lytis, kaip santuokos sudarymo sąlyga, Lietuvos Respublikos valstybinėje teisėje buvo išskirta ir įtvirtinta gana neseniai – 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje[139] ir 2001 m. Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse. Anksčiau galiojusiuose įstatymuose šio santuokos sudarymo reikalavimo nebuvo, kad santuoka galima tik tarp vyro ir moters, todėl ši santuokos galiojimo sąlyga atrodė savaime suprantama.

Jeigu grįžtume į istorinę Lietuvos valstybės praeitį ir panagrinėtume Lietuvos Statutus, pamatytume, kad visur kalbama apie vyro ir moters santuoką, ir net ten, kur sakoma „asmenys“ turima omenyje, kad jie yra skirtingos lyties[140].

---

[136] M. Bell Šeimos partneriai, vaikai ir Europos Sąjunga Nuoroda internete http://www.gay.lv/family/policy.php. [žiūrėta 2009-10-15].
[137] Parliamentary Assembly Recommendation 1470 (2000)[1] Situation of gays and lesbians and their partners in respect of asylum and immigration in the member states of the Council of Europe.
[138] Jastram, Kate and Newland, Kathleen, Family Unity and Refugee Protection, cit. op. 1068. P. 584.
[139] LR 1992 m. spalio 25 d. Konstitucija. Valstybės žinios. 1992 11 30, Nr. 33-1014.
[140] Perkumienė D. Skirtinga būsimų sutuoktinių lytis – pagrindinė santuokos galiojimo sąlyga Bažnyčios ir valstybių požiūriu“ Jurisprudencija. 2005.15(43).

Lietuvoje draudimas tuoktis tos pačios lyties asmenims kaip santuokos sudarymo ir jos galiojimo sąlyga yra tiesiogiai įtvirtinta LR Civilinio Kodekso 3.12 straipsnyje, kuriame nurodoma, kad santuoką leidžiama sudaryti tik su skirtingos lyties asmeniu[141].

Apibendrinant galima išskirti svarbiausius pastebėjimus, kad nepripažįstant nesantuokinių partneryščių ES teisė trukdo asmenims laisvai judėti. Pora gali naudotis teisiniu pripažinimu savo kilmės valstybėje, bet praras jį vos persikėlus į kitą valstybę. Byla D ir Švedija prieš Tarybą, atskleidė, kad pareiškėjas norėdamas dirbti Taryboje ir persikėlęs iš Švedijos į Belgiją prarado visą jo partnerystės pripažinimą, kas sudaro nenuginčijamą kliūtį laisvam asmenų judėjimui. Tokia situacija identiška ir su trečiosios šalies piliečiais, Jei ES piliečio partneris - trečiosios šalies pilietis, jam bus sunku arba neįmanoma gauti leidimą gyventi kitoje ES valstybėje. To pasekoje, tai skatins ieškoti būdų susijungti bet kurioje valstybėje kur nacionalinis reglamentavimas sutampa su kilmės valstybės reglamentavimu, kas galbūt nėra paranku tokiai porai, pavyzdžiui, toje valstybėje neturi pragyvenimo šaltinio ir pan., arba paskatins visiškai nesinaudoti laisvo judėjimo teisėmis. Tokiomis aplinkybėmis, lyg ir logiškiausia būtų sutikti su autorės M. Bell nuomone, kad būtų aiškiausia, jog ETT laikytųsi nuostatos, jog kiekvienas teisėtai susituokęs pagal nacionalinius įstatymus būtų laikomas susituokusiu ir ES teisės prasme[142].

3.3. Papildomą ir laikiną apsaugą gavusių asmenų šeimos susijungimo problemos.

Tai dar viena probleminė reglamentavimo sritis, kuri susijusi su pabėgėlių arba prieglobstį gavusių asmenų teisės susijungti su šeima reglamentavimu. Nors laikina ir papildoma apsauga suteikiama skirtingu pagrindu ir jų suteikimo reglamentavimas išdėstytas skirtingose ES direktyvose, tenka pastebėti, kad nacionaliniu lygiu nėra nuoseklus visose valstybėse narėse.

Problemiška yra teisės susijungti su šeima atžvilgiu papildomą apsaugą gavusių asmenų padėtis. Papildomą apsaugą gavusių asmenų apsaugos teisinis pagrindas ES yra 2004 m. balandžio 29 d. Direktyva 2004/83/EB[143], kurioje įtvirtinti papildomos apsaugos suteikimo kriterijai ir papildomą apsaugą gavusių asmenų teisės. Nors ši direktyva numato iš ties nemažai teisių papildomą apsaugą turintiems asmenims, t.y. teisę naudotis pagrindinėmis ir socialinėmis teisėmis, pavyzdžiui,

[141] LR Civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262., 3.12 str.
[142] M. Bell Šeimos partneriai, vaikai ir Europos Sąjunga. Nuoroda internete http://www.gay.lv/family/policy.php. [žiūrėta 2009-10-15].
[143] Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyva Nr. 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų. Nuoroda internete: http://www.asylum-online.lt/ [žiūrėta 2009-10-25].

įsidarbinti, teisę į mokslą ir profesinį pasirengimą, teisę laisvai judėti prieglobsčio valstybės teritorijoje, gauti kelionės dokumentus tais atvejais, kai asmuo negali gauti savo kilmės valstybės dokumentų bei kitų įvairių teisių, daugeliu atveju prilygstančių pabėgėlio statusą turinčių asmenų teisėms, tačiau išskirtinai nuo pabėgėlių turimos teisės susijungti su šeima, papildoma apsauga besinaudojantiems asmenims ši teisė Direktyvoje Nr. 2004/83/EB nėra suteikta. Teisė susijungti su šeima šio statuso asmenims nėra pripažįstama ir kitose ES direktyvose.

Direktyva 2003/86/EB nenumato teisės susijungti su šeima prieglobsčio prašytojams ir papildomą apsaugą gavusiems asmenims, todėl ši teisė gali būti įgyvendinama tik remiantis nacionaline teise[144] arba tarptautine praktika[145]. Daugelis valstybių suteikia šeimos susijungimo teisę asmenims, kuriems suteikiama papildoma apsauga, tačiau ne visos, pavyzdžiui JAV tokios teisės nesuteikia[146]. Lietuvoje ši teisė, taip pat nėra numatoma.

Asmenims, kuriems suteikiama papildoma apsauga paprastai suteikiama mažiau teisių nei pabėgėliams. Jiems gali būti išduodamas laikinas leidimas gyventi, bet šeimos susijungimas netaikomas[147]. Papildomą apsaugą gavusių asmenų padėtis yra panaši į pabėgėlių tuo, kad jie irgi negali grįžti į kilmės valstybę, todėl jiems turi būti taip pat suteikta teisė susijungti su šeima būtent prieglobsčio valstybėje[148].

Kitu atveju, laikiną apsaugą gavusiems asmenims teisę į šeimos susijungimą numato 2001 m. ES direktyva dėl laikinos apsaugos. Šios direktyvos 15 str. 2 d. įtvirtina valstybių pareigą užtikrinti šeimos susijungimą, numatydama, kad suteikusios laikiną apsaugą valstybės narės, atsižvelgusios į šeimos narių norą, sujungia šeimos narius[149]. Tuo tarpu, Direktyvos 2003/86/EB tokia teisė nėra numatoma, tačiau direktyvos 3 str. 5 d. leidžia valstybėms narėms taikyti palankesnes nuostatas savo valstybių narių teisės aktuose[150].

Tiek Europos Taryba, tiek nevyriausybinės organizacijos rekomenduoja savo nacionalinių teisės aktų pagrindu suteikti teisę susijungti asmenims, kurie dar tik laukia sprendimo, ir kad jų prašymai

[144] Jakulevičienė L., Biekša L. Šeimos susijungimo direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę ir įgyvendinimo problemos. Jurisprudencija. 2009, 2(2). P. 184.
[145] Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Monografija. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2005, P. 384.
[146] Ten pat.
[147] Helene, Lambert, The European Court of Human Rights and the Right of Refugees and Other Persons in Need of Protection to Family Reunion, cit. op.1064, p. 426.
[148] Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Monografija. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2005, P. 384.
[149] Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between members states in receiving such persons and bearing the consequences thereof. O.J. L 212/12, 7.8.2001.
[150] Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. O. J. L 251/12, 03/10/2003, 3 str. 5 d.

būtų nagrinėjami vienoje valstybėje[151]. ES komisija taip pat siūlo išplėsti šeimos susijungimo teisę tokiems asmenims[152]. Tačiau nedaugelio šalių nacionaliniai teisės aktai numato šią teisę šiems asmenims.

Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 30 str. 2 d. nenumato teisės susijungti su šeima laikiną apsaugą gavusiems asmenims[153], tuo tarpu šio įstatymo 94 str. 4 d. tokią teisę numato, tačiau labai apribotai[154]. Todėl galima teigti, kad šio įstatymo 30 str. neatitinka 2001 m. ES direktyvos dėl laikinos apsaugos, kurios 15 str. 2 d.

Dar vienas svarbus dokumentas kalbant apie prieglobsčio prašytojų šeimos susijungimą. Tai Dublino reglamentas, kuris įsigaliojo 2003 m. kovo 16 d., tačiau realiai pradėtas taikyti tik nuo 2003 m. rugsėjo 1 d., kadangi reikėjo priimti jį įgyvendinančius teisės aktus. Reglamentas vadinamas Dublino reglamentu arba „Dublinas II“, nes jis pakeičia Dublino konvenciją[155]. Jis nors ir tiesiogiai nenumato teisės į šeimos susijungimą prieglobsčio prašytojams, tačiau, numato atsakomybės paskirstymą šeimos kriterijaus pagrindu nepilnamečių ir kitų prieglobsčio prašytojų atveju. Kitaip tariant, valstybė, kurioje yra šeimos narys, nors jis ir yra prieglobsčio prašytojas, bus atsakinga už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, jei asmenys to pageidauja[156]. Pirmiausia reglamentas numato specifinę nepilnamečių prieglobsčio prašytojų padėtį, t.y. jeigu prieglobsčio prašymą pateikia nepilnametis, tai atsakinga už jo nagrinėjimą bus ta valstybė, kurioje teisėtai yra to nepilnamečio šeimos nariai, tačiau tik su ta sąlyga, kad toks nagrinėjimas geriausiai atitiks vaiko interesus. Šis kriterijus susiaurintas tuo atžvilgiu, jei tėvai ar kiti šeimos nariai yra kitoje valstybėje neteisėtai, vaiko prašymas nebus nagrinėjamas jų buvimo valstybėje. Kitas labai svarbus atsakomybės nustatymo kriterijus – tai šeimos kriterijus, t.y. jei prieglobsčio prašytojas pateikia prašymą vienoje valstybėje, o kitoje valstybėje narėje yra jo šeimos narys, tai už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą bus atsakinga ta valstybė, kurioje yra šeimos narys[157].

Mūsų nuomone, atsižvelgiant į tai, kad Dublino reglamentas netiesiogiai numato prieglobsčio prašytojų teisę susijungti su šeima, 2001 m. ES direktyvos dėl laikinos apsaugos net ir tiesiogiai numato laikiną apsauga besinaudojančių asmenų teisę susijungti su šeima, o Direktyva 2003/86/EB

[151] COE, Parlamentary Assembly, Recommendation 1327 (1997), cit. op. 1085; ECRE, Position on Refugee Family Reunification, July 2000. www.ecre.org.
[152] Helene Lambert The European Court of Human Rights and the Right of Refugees and Other Persons in Need Protection to Family Reuninion.
[153] LR 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539; 2008 m. vasario 1 d. Valstybės žinios. 2008, Nr. 22-803, 30 str. 2 d.
[154] Ten pat, 94 str. 4 d.
[155] Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Monografija. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2005, P. 276.
[156] Council Regulation (EC) No 343/2003, cit. op. 800. 8 str.
[157] Ten pat, 3 str.

leidžia valstybėms narėms nusimatyti palankesnes nuostatas, siekiant sukurti laikiną ir papildomą apsaugą turintiems asmenims geresnes integracijos šalyje sąlygas, tikslinga būtų numatyti ir aiškiai apibrėžti teisę susijungti su šeima ir nacionaliniuose valstybių narių teisės aktuose.

3.4. Reikalavimo, kad būtų išgyventas dviejų metų laikotarpis Lietuvos Respublikoje, problema.

Direktyvos Nr. 2003/86/EB 8 straipsnio 1 d. numato „Valstybės narės gali reikalauti, kad globėjas iki savo šeimos narių prisijungimo prie jo ar jos būtų teisėtai išbuvęs jų teritorijoje ne ilgiau kaip dvejus metus“.

Šioje direktyvoje išreiškiami terminai „gali reikalauti“ ir „ne ilgiau kaip dvejus metus“ nusako apie valstybių narių galimybę pasirinkti dėl galimybės taikyti reikalavimą, užsieniečiui išgyventi tam tikrą laikotarpį valstybėje narėje ir tik tada leisti susijungti su šeima toje valstybėje narėje bei nusimatyti tokio termino trukmę. Visa tai valstybės narės numato savo nacionaliniuose teisės aktuose. Įvairių šalių praktika šiuo klausimu yra skirtinga.

Austrijoje, Belgijoje, Čekijoje, Suomijoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Italijoje, Latvijoje, Nyderlanduose, Slovakijoje ir Švedijoje nėra taikomas laukimo periodas[158], kuris atvirkščiai, kaip reikalavimas iškeliamas kitose ES šalyse. Tokios šalys yra Kipras, Estija, Graikija, Airija, Liuksemburgas, Lenkija, Portugalija, Ispanija ir Lietuva[159].

Pagal Lenkijos įstatymus globėjas privalo išgyventi dvejus metus Lenkijoje prieš tai, kai jis ar ji įgijo teisę susijungti su šeima, tačiau 2005 m. įstatymo pakeitime įvedamas papildomas reikalavimas. Globėjas turi išgyventi Lenkijoje pagal išduotą leidimą gyventi mažiausiai vienerių metų laikotarpį prieš pateikiant paraišką dėl šeimos susijungimo[160].

Globėjas turi legaliai išgyventi paskutinius vienerius metus Portugalijoje prieš tai, kai užpildė paraiškas dėl šeimos susijungimo. Jeigu globėjas dirbo Portugalijoje paskutinius tris metus arba jeigu globėjas turi leidimą gyventi Portugalijoje penkeriems metams, laukimo periodas tokiu atveju netaikomas.

[158] Groenendijk, K.; Fernhout, R.; Van Dam, D.; Van Oers, R.; Strik, T. The Family Reunification Directive in EU Member States. The first year of implementation. Centre for Migration Law, Nijmegen, 2007, P. 23.
[159] Ten pat.
[160] Ten pat, P. 24.

Ispanijoje globėjas taip pat turi pateikti paraišką po vienerių legalaus išgyvenimo Ispanijoje metų[161].

Airijoje ir Liuksemburge numatomas išgyvenimo periodas jų valstybėse tik dirbantiems pagal darbo sutartį ir privačiai besiverčiantiems verslininkams. Airijoje, globėjas kuris yra migruojantis darbuotojas, turintis leidimą dirbti ne specializuotos kvalifikacijos sektoriuose, turi būti dirbančiu paskutinius 12 mėnesių[162].

iki 2009 m. Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 30 str. 1 d. pakeitimų, šeimos nariai galėjo atvykti gyventi į Lietuvos Respubliką pas užsienietį, kuris teisėtai be pertraukos Lietuvos Respublikoje gyveno ne mažiau kaip 2 metus ir tik pasibaigus šiam laikotarpiui pateikti prašymus dėl šeimos susijungimo. Lyginant su kitomis šalimis, kuriose taikomas išgyvenimo valstybėje narėje laikotarpis, Lietuvoje reikalavimas dėl šio termino vienas ilgiausių.

Norvegijos pilietis Adam. B., besispecializuojantis IT srityje, kuris yra susituokęs su Nigerijos piliete ir turi du sūnus, atvykęs į Lietuvos Respubliką dėl pasiūlymo dirbti vienoje tarptautinėje kompanijoje IT specialistu, neturėjo galimybės susijungti su savo šeima Lietuvos Respublikoje, kol neišgyvens jos teritorijoje dviejų metų laikotarpį. Dėl šių priežasčių šis pilietis prašė jį perkelti dirbti į kompanijos kitą atstovybę, kuri yra Didžiojoje Britanijoje. Sutikus įdarbinti šį Norvegijos pilietį Didžiojoje Britanijoje, jo teigimu, šioje valstybėje buvo individualiai atsižvelgta į prašymus susijungti su šeima. Užteko įvertinti tai, kad asmuo turi gerai apmokamą stabilų darbą bei pateikė dokumentus, kad jo darbovietė apmoka gyvenamojo būsto nuomos mokestį ir todėl nepraėjus nei metams šeimai buvo leista susijungti.

Dėl tokių priežasčių 2007 m. šeimos susijungimo klausimai dėl dviejų metų laukimo termino sukėlė diskusijas LR Seime ir žiniasklaidoje. Diskusijas kėlė sporto klubai, nes dėl dviejų metų laukimo termino atsirado problema užsienio žaidėjams, atvykstantiems žaisti nacionalinėse komandose. Be to, šiuo terminu buvo nepatenkinti ir užsienio investuotojai, atvykę gyventi Lietuvoje ir negalintys atsivežti savo šeimų. Taip pat, kai kurie užsienio investuotojai, atvykstantys į Lietuvą, buvo priversti prašyti darbo vizų įdarbinti Lietuvoje savo sutuoktines vien tam, kad jos galėtų atvykti ir gyventi kartu. Kitiems niekaip nepavyksta atsivežti savo nepilnamečių vaikų, kurie ne tik norėtų, bet ir vadovaujantis vaiko interesų principu turėtų gyventi šeimoje[163].

2008 m. sausio 29 d. Seime šiuo klausimu vyko diskusijos. Seimo posėdyje Nr. 378-379 buvo diskutuojama dėl galimybės koreguoti tokį reikalavimą, darant išlygą, tuomet, kai šeimos nariai

[161] Ten pat.
[162] Ten pat.
[163] Jakulevičienė L., Biekša L. Šeimos susijungimo direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę ir įgyvendinimo problemos. Jurisprudencija. 2009, 2(2). P. 179.

teisės aktų nustatyta tvarka užtikrina, kad po šeimos susijungimo vienam šeimos nariui tenkančios mėnesinės pajamos bus ne mažesnės kaip 1 vidutinis darbo užmokestis[164]. Pakeitimams pritarė Žmogaus teisių komitetas. Todėl, atsižvelgdami į tai, kad Direktyvos 2003/86/EB dėl išgyvenimo šayje periodo siekiant susijungti su šeima nuostatos buvo neteisingai perkeltos į LR teisės aktus, .t.y. reikalavimas buvo taikomas absoliučiai visais atvejais, nevertinant individualiai, įstatymo nuostata buvo pakeista ir įsigaliojo 2009 m. rugpjūčio 4 d. (43 str. 6 d.)[165]. Pagal šį įstatymą aukščiau minėtas reikalavimas netaikomas, kai šeimos nariai atvyksta pas užsienietį: 1) kuriam suteiktas pabėgėlio Lietuvos Respublikoje statusas; 2) kuris turi leidimą laikinai gyventi, išduotą šio Įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 13 punkte nustatytu pagrindu; 3) kuris atlieka aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujantį darbą, už kurį leidimo laikinai gyventi galiojimo laikotarpiu gaunamas mėnesinis darbo užmokestis yra ne mažesnis kaip 3 paskutiniai paskelbti šalies ūkio vidutiniai mėnesiniai darbo užmokesčiai; 4) kuris yra atvykęs dėstyti ar stažuotis Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų institucijose pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis arba pagal ES akademinių mainų su trečiosiomis valstybėmis programas; 5) kuris tiesiogiai dalyvaudamas valstybei svarbiuose projektuose yra investavęs Lietuvos Respublikoje nuosavą, skolintą ar patikėjimo teise valdomą ir naudojamą turtą. Šiais pakeitimais buvo išspręstas iš ties svarbus klausimas, palengvinantis daugelio asmenų galimybes su šeima atvykti ir apsigyventi Lietuvos Respublikos teritorijoje, tačiau kita Direktyvos Nr. 2003/86/EB perkėlimo klaida liko neišspręsta. Iki šiol asmenims, nepatenkantiems į įstatymo pakeitimo turinį dviejų metų laikotarpis skaičiuojamas ne nuo prašymo susijungti padavimo momento, o atvirkščiai, prašymai gali būti paduoti tik po to kai globėjas Lietuvos Respublikoje išgyvena dvejus metų laikotarpį. Atsižvelgiant į tai, kad prašymo nagrinėjimas gali užtrukti iki devynių mėnesių ir išskirtiniais atvejais ir dar ilgiau, tai bendras laukimo periodas gali užsitęsti net ir iki trejų metų ar net ilgiau.

Maksimalus laukimo periodas kaip sąlyga numatyta Direktyvoje 2003/86/EB yra dveji metai, išskyrus atvejus numatytus šios direktyvos 8 str. 2 dalyje. „Tais atvejais, kai kurios nors valstybės narės su šeimos susijungimu susijusiais teisės aktais, galiojančiais šios direktyvos priėmimo dieną, atsižvelgiama į tos valstybės narės pajėgumą priimti, ta valstybė narė gali numatyti ne ilgesnį kaip

[164] 2008 m. sausio 29 d. Seimo posėdis Nr. 378-379 Nuoroda internete: http://209.85.129.132/search?q=cache:9Q-wUMm3KA4J:www.austrevicius.lt/UserFiles/File/Seimo%2520nariu%2520kalbos%252001-29.doc+Seimo+pos%C4%97dyje+Nr.+378-379&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt
[žiūrėta 2009-10-25]

[165] LR 2009 m. liepos 22 d. Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios. 2009 08 04, Nr. 93-3984.

trejų metų laukimo laikotarpį nuo prašymo dėl šeimos susijungimo pateikimo iki leidimo gyventi šeimos nariams išdavimo[166]“.

Liuksemburgo pranešime nebuvo aiškiai paminėta, kad Liuksemburgas būtų atsižvelgęs į jo pajėgumą priimti. Kaip taisyklė privatiems verslininkams leidimai gyventi šeimos susijungimo tikslu suteikiami tik po trijų metų.

Atsižvelgiant į priėmimo pajėgumus, Lietuvos Respublikos teisės aktai taikė išgyvenimo laikotarpį ne ilgesnį nei trys metai, nuo pateiktos paraiškos dėl šeimos susijungimo patvirtinimo. Ši nuostata buvo panaikinta naujausiais pakeitimais[167].

Lietuvoje priimtų teisės aktų nuostatos be išimties taikant dviejų metų išgyvenimo laikotarpį asmeniui, kad jis galėtų susijungti su savo šeima nėra lanksčios. Toks siauras aiškinimas sukėlė didelių problemų atvykstantiems asmenims iš trečiųjų valstybių, kurie siekia investuoti Lietuvoje, dirbti stambiuose ir bendruose Lietuvos ir užsienio šalių projektuose. Ypatingai tokių užsieniečių yra iš Indijos, Indonezijos regionų. Ši problema vis dar labai aktuali siekiant pritraukti tokias asmenų grupes kaip sportininkai ar trečiųjų valstybių menininkai. Toks barjeras yra ne tik nepatogus trečiosios valstybės piliečio atvykimui dėl ilgo laikotarpio susijungti su šeima, bet tai yra problema ir Lietuvai kaip valstybei, kuri, taikydama tokius šeimos susijungimo reikalavimus, praranda turtingus trečiųjų šalių bei aukštos kvalifikacijos darbuotojus bei investuotojus, kurie galėtų tiek dirbti, tiek ir investuoti Lietuvoje.

[166] Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. O. J. L 251/12, 03/10/2003 8 str. 2 d.
[167] Groenendijk, K.; Fernhout, R.; Van Dam, D.; Van Oers, R.; Strik, T. The Family Reunification Directive in EU Member States. The first year of implementation. Centre for Migration Law, Nijmegen, 2007, p. 24.

IŠVADOS

1. Šeimos susijungimo įgyvendinimas grindžiamas EŽTT praktikoje nustatytais principais, ES teisės aktų nuostatomis ir valstybių nacionalinės teisės pagrindu. Tačiau ne visais atvejais ES teisės perkėlimas į nacionalinius teisės aktus teisingai atspindi ES teisės nuostatas, kas sukelia didelių nepatogumų užsieniečiams.

2. Šeimos nariais, kurie gali susijungti su šeima Direktyva 2003/86/EB numato šeimos branduolį sudarančius šeimos narius, t.y. sutuoktinis ar sutuoktinė ir jo ar jos nepilnamečiai vaikai. Problemiškumas atsiskleidžia vertinant šeimą platesne prasme, apimant trečiųjų kartų šeimos narių sąvoką. Platesnė šeimos narių sąvoka gali būti apibrėžiama skirtingai įvairių valstybių narių teisės aktuose. EŽTT šeimos klausimus sprendžia individualiai, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes.

3. ES piliečių ir jo ES piliečių šeimos narių apsigyvenimas bet kurioje valstybėje narėje yra pakankamai patogus, nevaržantis ir beveik nesukuriantis problemų. ES piliečių šeimos narių iš trečiųjų šalių problematika pagal Direktyvos 2004/38/EB atsiskleidžia tuo aspektu, kad direktyva nenumato galimybių pasilikti šalyje, kai ES pilietis prie kurio yra prisijungęs trečiosios šalies pilietis, palieka valstybę narę.

4. Trečiųjų šalių piliečių apsigyvenimas ES problemiškesnis lyginant su ES piliečių ir jų šeimos narių apsigyvenimu valstybėse narėse. Trečiųjų šalių piliečių apsigyvenimo galimybės ribojamos įvairių sąlygų išpildymu: reikalavimai turėti gyvenamąjį plotą, taip pat pastovių ir reguliarių pajamų, sveikatos draudimą. Taip pat turi išpildyti keliamas valstybių narių integracines sąlygas.

5. Vykstant šių dienų ypatingai didelei migracijai į ES valstybes nares ir iš jų, fiktyvios santuokos problema darosi vis labiau aktualesnė. Tačiau tokių santuokų priežiūros institutas pakankamai silpnas, kad galėtų tinkamai nustatyti netikrų santykių buvimą bei sureguliuoti ir stabilizuoti tokių santuokų panaikinimą.

6. Nesantuokinės partnerystės ir tos pačios lyties asmenų santuokų skirtingas reglamentavimas įvairiose šalyse sukelia problemas siekiant laisvai judėti ir apsigyventi ES teritorijoje, nes pora gali naudotis teisiniu pripažinimu savo kilmės valstybėje, bet prarasti jį vos persikėlus į kitą valstybę, kur nacionaliniai teisės aktai tokių santykių nepripažįsta.

7. Nors Direktyva ir leidžia taikyti palankesnes sąlygas papildomą ir laikiną apsaugą gavusiems asmenims, tačiau problema yra ta, kad ne visos valstybės leidžia susijungti su šeima tokiems

asmenims ir neatsižvelgia į tai, kad priežastys nulėmusios šių asmenų atvykimą į ES teritoriją labai artimos pabėgėlio statusui. Tarp tokių šalių ir Lietuva.

8. Direktyvos 2003/86/EB nuostatos dėl reikalavimo išgyventi valstybėje narėje siekiant susijungti su šeima buvo neteisingai perkeltos į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę, leidžiant prašymus dėl šeimos susijungimo pateikti tik išgyvenus dviejų metų terminą Lietuvos Respublikos teritorijoje.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ // Valstybės Žinios. 2004, Nr.73-2539; pakeistas: 2006 m. lapkričio 28 d. // Valstybės Žinios 2006, Nr. 137-5199; 2008 m. vasario 1 d. // Valstybės Žinios, Nr. 22-803.
3. 2009 m. liepos 22 d. Nr. XI-392 Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2, 4, 5, 8, 10, 11, 21, 26, 34, 35, 43, 45, 51, 53, 62, 63, 64, 80, 81, 93, 101, 102, 106, 125 ir 140(1) straipsnių pakeitimo bei papildymo ir Įstatymo papildymo 141(1) straipsniu Įstatymas // Valstybės žinios. 2009, Nr. 93-3984.
4. Lietuvos Respublikos 1995 m. liepos 3 d. įstatymas „Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501.
5. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. Nr. 157-5741; pakeistas: 2006 m. sausio 11 d. // Valstybės žinios. Nr. 5-167.
6. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2005 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. 1V- 445 „Dėl Leidimų nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo bei fiktyvios santuokos sudarymo įvertinimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 5-157; pakeistas 2006 m. rugpjūčio 21 d. // Valstybės žinios. 2006, Nr. 91-3596; 2007 m. birželio 14 d. pakeistas pavadinimas: „Dėl Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojo leidimo gyventi Europos Bendrijoje užsieniečiams išdavimo IR fiktyvios santuokos sudarymo, fiktyvios registruotos partnerystės bei fiktyvaus įvaikinimo įvertinimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 68-2700.
7. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. 1V-329 „Dėl leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo bei fiktyvios santuokos sudarymo, fiktyvios registruotos partnerystės ir fiktyvaus įvaikinimo įvertinimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 126-4509; pakeistas: 2007 m. birželio 28 d. // Valstybės žinios. 2007, Nr. 75-2981.

8. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl pabėgėlio statuso. 2000 m. birželio 29 d., Nr. VIII-1784 // Valstybės žinios., 2000, Nr. 56-1651 (netekęs galios).
9. Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2, 4, 5, 8, 10, 11, 21, 26, 34, 35, 43, 45, 51, 53, 62, 63, 64, 80, 81, 93, 101, 102, 106, 125 ir 140(1) straipsnių pakeitimo bei papildymo ir Įstatymo papildymo 141(1) straipsniu Įstatymas // Valstybės žinios. 2009, Nr. 93-3984.
10. Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. spalio 25 d. įsakymo Nr. 1V-369 "Dėl Pažymos Europos Sąjungos valstybės narės piliečio teisei nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje patvirtinti išdavimo tvarkos aprašo ir Europos Sąjungos valstybės narės piliečio šeimos nario leidimo gyventi Lietuvos Respublikoje išdavimo, pratęsimo ir panaikinimo Europos Sąjungos valstybės narės piliečio šeimos nariams, kurie nėra Europos Sąjungos valstybės narės piliečiai, tvarkos aprašo patvirtinimo" pakeitimo // Vastybės žinios, 2009, Nr. 52-2071.
11. LR Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
12. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 //. Valstybės žinios., 2000 11 10, Nr. 96-3016.
13. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. JT GA 1948 12 10 // Valstybės žinios, 2006 06 17, Nr. 68-2497.
14. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288.
15. Europos socialinė chartija // Valstybės žinios, 2001 06 08, Nr. 49-1704.
16. JT vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-150.
17. ES Pagrindinių teisių chartija. Nuoroda internete: http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303LT.01000101.htm.
18. Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos Steigimo sutartį, 2007 12 17. Nuoroda internete: http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:LT:HTML.
19. Reglamentas dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (EEB) Nr. 1612/68. 1968 m. spalio 10 d., OL L 245, 1992 08 26.
20. Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis. 12002E // Valstybės žinios, 2004 01 03, Nr.2-2.
21. Tarybos reglamentas, nustatantis trečiųjų šalių, kurių piliečiai, kirsdami išorines sienas privalo turėti vizas, ir trečiųjų šalių, kurių piliečiams toks reikalavimas netaikomas, sąrašus (EB) Nr. 539/2001. 2001 m. kovo 15 d., OL L 81, 2001, p 1-7.

22. LR 1999 m. gruodžio 14 d. Pilietybės įstatymas // Valstybės žinios, 2000-07-19 Nr. 59-1755.
23. Tarybos 2003 m. sausio 27 d. direktyva 2003/9/EB, nustatanti minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo. [2003] O J L 31/18, 06/02.
24. Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva 2003/86/EB dėl teisės susijungti su šeima. O.J. L 251/12, 03/10/2003.
25. Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje. OL L 158, 2004 04 30.
26. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between members states in receiving such persons and bearing the consequences thereof. O.J. L 212/12, 7.8.2001.

Kita literatūra:

1. Berger V. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, Vilnius, 1997.
2. Chalmers, C. Hadjiemmanuil European Union law. Text and materials. Cambridge University Press., New York, 2006.
3. COE, Parlamentary Assembly, Recommendation 1327 (1997), cit. op. 1085; ECRE, Position on Refugee Family Reunification, July 2000. www.ecre.org.
4. Coles J. Law of the European Union. Old Bailey Press, London, 2005.
5. Council Regulation (EC) No 343/2003.
6. Groenendijk, K., et al. The Family Reunification Directive in EU Member States. The First Year of Implementation. Centre for Migration Law, Nijmegen, 2007.
7. Helene, Lambert, The European Court of Human Rights and the Right of Refugees and Other Persons in Need of Protection to Family Reunion, IJLR, Vol. 11, No. 3, Oxford University Press, 1999.
8. Jakulevičienė L. „Lietuvos prieglobsčio sistema tarptautinių ir Europos Sąjungos standartų požiūriu“. Pabėgėlių apsauga: tarptautiniai standartai ir jų įgyvendinimas Lietuvoje 2005-06-10 konferencija. Mykolo Riomerio universitetas.
9. Jakulevičienė L., Biekša L. Šeimos susijungimo direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę ir įgyvendinimo problemos. Jurisprudencija. 2009, 2(2).

10. Jastram, Kate and Newland, Katheleen, Family Unity and Refugee Protection, in: UNHCR, Refugee Protection in International Law, *UNHCR's Global Consultations on International Protection*, Ed. By Erika Feller, Volker Turk and Frances Nicholson, Cambridge University Press, 2003.
11. Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Lietuvos Respublikos Seimas. Jungtinių Tautų vystymosi programa. Monografija. Vilnius, 2004.HRC, General Comment 19 on Article 23 thirty-nine session, 1990 HRI/GEN/1/Rev. 3.
12. John, A. Family Reunification for Migrants and Refugees: a Forgotten Human Right? A Comparative Analysis of Family Reunification under Domestic Law and Jurisprudence, International and Regional Instruments. ECHR Caselaw and the EU 2003 Family Reunification Directive [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-07-19]. <www.fd.uc.pt/hrc/working_ papers/arturojohn.pdf>.
13. Lietuvos žmogaus teisių centras. Asmens konstitucinės teisės Lietuvoje. Konferencijos medžiaga, 1996 m. kovo 5 d., Vilnius.
14. Lietuvos žmogaus teisių centras: Europos žmogaus teisių normų įgyvendinimas Lietuvoje. 2004, Vilnius.
15. Pabėgėlių socialinės integracijos Lietuvoje programa/ Projekto vadovas F. Laugalys. – Vilnius, 2000.-P.-118.
16. Parliamentary Assembly Recommendation 1470 (2000)[1] Situation of gays and lesbians and their partners in respect of asylum and immigration in the member states of the Council of Europe.
17. Perkumienė D. Skirtinga būsimų sutuoktinių lytis – pagrindinė santuokos galiojimo sąlyga Bažnyčios ir valstybių požiūriu" Jurisprudencija. 2005.15(43).
18. Seimo posėdis Nr. 378-379. 2008 m. sausio 29 d.
19. Spaudos pranešimų apžvalga/Jungtinių Tautų Vyriausiasis pabėgėlių komisaras. – 2001 m. gegužės 20 d.
20. Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Monografija. Vilnius, Mykolo Riomerio Universitetas, 2005.
21. W. Cairns. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999.

Nuorodos internete:

1. Bell M. Šeimos partneriai, vaikai ir Europos Sąjunga. Nuoroda internete http://www.gay.lv/family/policy.php.
2. Justice and Home Affairs – Freedom Security and Justice – Family reunification www.ec.europa.eu.
3. EU Court secures right to family reunification www.euractiv.com.
4. Seime vykusi tarptautinė konferencija „Šeima besikeičiančioje visuomenėje“ 2007 m. spalio 12 d. Nuoroda internete: http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-10-15-seima-konstitucine-vertybe-ir-vakarucivilizacijos-pamatas/14593.
5. Internetinis tinklapis: http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/citizenship/movement/doc/horizontal_synthesis_report_en.pdf.
6. Internetinis tinklapis: http://www.ve.lt/?=1065924810&data=2008-01-26&id=1201294039&page=print.
7. Internetinis tinklapis: http://www.bernardinai.lt/archyvas/straipsnis/61050.
8. Internetinis tinklapis: http://www.lrytas.lt/print.asp?data=&k=news&id=12319961941230204912.
9. Internetinis tinklapis: http://www.stat.gov.lt/lt.
10. Internetinis tinklapis: http://www.balsas.lt/print/183065.
11. Internetinis tinklapis: http://www.patriotai.lt/straipsnis/2008/08/29/es-agentura-ragina-keisti-santuokos-apibrezima-ir-kriminalizuoti-homofobija.
12. Internetinis tinklapis: www.etib.lt.
13. Internetinis tinklapis: www.teisėsgidas.lt.
14. Internetinis tinklapis: www.infocentras.iom.lt.
15. Internetinis tinklapis: www.udi.no.
16. Internetinis tinklapis: www.migracija.lt.
17. Internetinis tinklapis: www.imigrationinformation.org.
18. Internetinis tinklapis: www.delfi.lt.
19. Internetinis tinklapis: www.lrytas.lt.
20. Internetinis tinklapis: www.politika.atn.lt.
21. Internetinis tinklapis: www.eic.euro.lt

22. Internetinis tinklapis: www.londonozinios.com.
23. Internetinis tinklapis: www.kauno.diena.lt.
24. Internetinis tinklapis: www.patriotai.lt.

Teismų praktika:

1. Byla C-540/03, European Parliament v. Council of the European Union [2006-06-27] ETA I 05769.
2. Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. The United Kingdom//Judgment of 28 May 1985, European Court of Human Rights, Series A, Vol. 94.
3. Gul v. Switzerland, 1996 m. Vasario 19 d. sprendimas, 53/1995/559/645.
4. Ahmut v. Netherlands, 1996 m. sprendimas, 73/1995/579/665.
5. Marckx v. Belgium 1979 m. birželio 13 d. sprendimas, 00006833/74.
6. Berrehab v. the Netherlands 1988 m. gegužės 28 d. sprendimas, 10730/84.
7. Case C-200/02 Zhu and Chen [2004] ECR I-9925.
8. Byla C-122/99P D and Sweeden v. Council [2001] ECR I-4319. P. 34.
9. Metock ir kiti prieš Teisingumo lygybės ir teisės reformų ministrą 2008 m. liepos 25 d. sprendimas (C-127/08).
10. Johnston and other v. Ireland. 1989 12 18, Ap. Nr. 9697/82.
11. Karner v. Austria. 40016/98 [2003] ECHR 395 (24 July 2003).
12. Chahal v. The United Kingdom // Judgment of 15 November 1996, European Court of Human Rights, Report 1996-V.

TEISĖ SUSIJUNGTI SU ŠEIMA EUROPOS SĄJUNGOJE

RAKTINIAI ŽODŽIAI: šeimos susijungimas, pagarba šeimyniniam gyvenimui, pabėgėliai, prieglobsčio teisė, laikina apsauga, papildoma apsauga, leidimas laikinai gyventi, leidimas nuolat gyventi, trečiųjų šalių piliečiai, ES piliečiai, tarptautiniai dokumentai, direktyva dėl teisės susijungti su šeima, užsieniečiai, direktyvos perkėlimas į nacionalinius teisės aktus.

SANTRAUKA

Šeimos susijungimas garantuojamas tarptautinių ir ES teisės aktų bei nacionalinių teisės aktų pagrindu. Teisė susijungti su šeima trečiųjų šalių piliečiams ES tiesiogiai įvardija direktyva 2003/86/EB. Šeimos susijungimo atveju, šeimos nariais gali būti sutuoktinis(ė) bei jo(s) nepilnamečiai vaikai. Nacionaliniai teisės aktai gali numatyti ir kitus šeimos narius, atsižvelgus į pasekmių, kurios kiltų neleidus susijungti, sunkumą.

Įvertinus ES piliečių ir jų šeimos narių apsigyvenimą ES valstybių narių teritorijoje bei trečiųjų šalių šeimų apsigyvenimą ES teritorijoje galime teigti, kad trečiųjų šalių piliečių ir jo šeimos narių apsigyvenimas yra apibrėžtas didesne sąlygų išpildymo apimtimi, dėl kurių šeimoms ir kyla daug problemų. Trečiųjų šalių piliečiai teisės susijungti atžvilgiu gali būti pabėgėlio statusą turintys asmenys arba kiti užsieniečiai, kurie turi laikiną arba nuolatinį leidimą gyventi ES.

Teisės susijungti su šeima kontekste išryškėja šios problemos. Pirma, fiktyvios santuokos sudarymas, siekiant apsigyventi ES valstybių narių teritorijoje ne dėl šeimos santykių, o dėl to, kad gauti ES leidimą gyventi. Antra, nesantuokinės partnerystės ir tos pačios lyties santuokų sudarymo problematika, nes įvairios valstybės narės skirtingai reglamentuoja šiuos santykius. Trečia, nors suteikiamos teisės artimos pabėgėlio statusui, tačiau asmenims besinaudojantiems laikina ir papildoma apsauga, teisė susijungti garantuojama ne visose ES valstybėse. Ketvirta, reikalavimo dėl tam tikro laiko išgyvenimo valstybėje narėje prieš susijungiant su šeima problema, nes ES nuostatų perkėlimas į nacionalinius teisės aktus įvairiose šalyse skirtingas, o Lietuvoje netgi klaidingas.

FAMILY REUNIFICATION IN EUROPEAN UNION

KEYWORDS: family reunification, respect for family life, refugees, law of asylum, temporary protection, complementary protection, temporary residence permit, permanent residence permit, third country‘s citizens, EU citizens, international instruments, family reunification directive, foreigners, transposition of directive.

SUMMARY

Family reunification is guaranteed by both by EU and national legislation. Right to reunify with family members for 3rd countries citizens in EU is defined by directive 2003/86/EB. Family members are defined as a spouse and his/her under-age children. National law can also determine other family members depending on consequences that might arise due to family inability to reunify.

Estimating settlement of EU and non-EU citizens in EU territory it can be noticed that for citizens of 3rd countries and their family members settling is more restricted due to requirements to meet more conditions. Citizens of 3rd countries that can apply for reunification are persons that have refugee status or have temporary or permanent residence permit in EU.

A few problems was noticed analysing EU family reunification law. First is fictitiuos marriage in order to settle in EU territory not due to family relationships, but due to having residence permit in EU. Secondly, non-marital partnership and marriage of the citizens of the same sex regulation in EU members varies. Thirdly, for persons, having temporary or complementary protection, right to reunify with family is not guaranteed in all EU countries even if they receive rights similar to refugee status. Finally, there is a problem of requirement to live in EU member state for a certain period before reunification, because EU law transfer to national legislation varies from country to country and for example in Lithuania is even inaccurate.

PRIEDAS

Interviu klausimynas:

1. Kokios pilietybės yra jūsų šeimos nariai? (žmona, vyras, vaikai);

_____

2. Kurioje šalyje sudarėte santuoką?

_____

3. Kurioje valstybėje gyvenate po santuokos? Jeigu gyvenote keliose, išvardinkite sekos tvarka, įvardijant laikotarpį, kiek laiko gyvenote?

_____
_____
_____

4. Kokiu pagrindu gyvenate toje/tose valstybėse (pilietybė, laikinas leidimas gyventi, leidimas gyventi nuolat, leidimas dirbti, pabėgėlio statusas, kita)?

_____
_____

5. Ar bandėte susituokti ir gyventi Lietuvoje? Jei taip, kokias sąlygas reikėjo išpildyti, kad gauti leidimą gyventi Lietuvoje su šeima? Su kokiomis problemomis susidūrėte tvarkant formalumus LR institucijose?

_____
_____
_____

6. Jeigu neapsigyvenote Lietuvoje, dėl kokių priežasčių nusprendėte gyventi kitoje Europos Sąjungos valstybėje?

_____
_____
_____

7. Jeigu po santuokos gyvenate vienoje iš Europos Sąjungos valstybių, bet ne Lietuvoje. Kokias sąlygas reikėjo išpildyti, kad būtų leidžiama gyventi toje ES valstybėje su šeima? (pvz. vienam iš sutuoktinių turėti atitinkamo dydžio pajamas, išgyventi toje valstybėje tam tikrą laiką ir kita). Su kokiomis problemomis susidūrėte tvarkant formalumus toje valstybėje?

_____
_____
_____
_____